

1934. JÚNIUS 12., KEDD

Fájó szívvel búcsút véve előző este szeretteimtől Sentán 1934. június hó 12-én reggel fél 4-kor elindultam, hogy szerencsét próbáljak a világban...

Hátizsákom – rájöttem – nagyon nehéz (14,5 kg), alig vártam, hogy kiérjek Gornji Bregre,¹ ahol két társam, Visontay Zsiga² és Dukai Ferenc³ vártak rám. Fél 5-kor értem ki, a gyerekek akkor keltek fel. Általános csomagolás – utána 1-1 deci gyomorerősítő bevétele után jó rántottás-szalonnás reggeli következett, majd búcsúzás, és fél 6-kor elindultunk...

Kb. 10 km-es túra után utolért bennünket egy kocsi, amelyen a sentai kórház egyik fertőtlenítő szolgálója ment Kevibe⁴ fertőtleníteni. Fölvett bennünket a kocsira, de nem tudva az utat, amely Szt. Tamás⁵ felé visz, kimentünk vele egész Keviig, amikor is megtudtuk, hogy az út Topolára visz. Nekünk így 18 km kerülőt jelentett a kocsizás, és át kellett vágnunk a mi utunkra, ami igen sok késést jelentett részünkre... Tíz órakor Papp Károly tanyájánál voltunk, ahol elköltöttük szerény ebédünket (szalonnás, kolbászos és mákos kalácsos menü), majd továbbmentünk. További... [Egy sornyi szöveg nem látszik, mert a noteszt megrágták az egerek.] Nagy hőségben, 15 kg-os csomaggal az első napi menetelés bizony többszöri pihenésre nógatott... Az adai határban egy tanyánál kijöttek elénk emberek, és igen titokzatos arccal érdeklődtek, nem magyarországiak vagyunk-e. Általában véve egész úton két dolog volt csupán igen gyöttrő kellemetlenségű: az állandó szomjúság és az

■
¹ Magyarul Felsőhegy, falu Zentától kb. 5 km-re.

² Annyit sikerült megtudnom róla, hogy zentai volt, a zeneiskola melletti szukban laktak, és valószínűleg fémes szakmája volt (talán lakatos).

³ Özvegye, Anna néni 88 éves, elmondta, hogy férje 1917-ben született, és lakatos volt; neki erről az útról a férje nem beszélt (1940-ben ismerkedtek meg). Ezek szerint Dukai 17 évesen kelt útra, nyilván Zsiga is hasonló korú lehetett, így nem csoda, hogy akkor 25 éves apám szerint „fiúk”, „gyerekek”.

⁴ Falu a Zenta és Topolya közötti mai úttól kb. 5 km-re bal kéz felől, azaz délre.

⁵ Szenttamás, szerbül Srbobran, később általában így is írja.

örökös gyanakvó bámulás a tanyaiak és az apróbb közbeeső falucskák lakói részéről.

Az adai határtól ismét kocsira kaptunk, mely elvitt bennünket kb. 5 km-nyire az ún. Törökfaluig.⁶ Ez egy két-három sor házból álló, kis telepszerű falucska, lakói magyarok, többnyire béresként, szolgaként megtakarított pénzükből építették itt házukat. Innen újabb hosszas, fárasztó gyaloglás következett, mígnem az ún. Mol Gunarasra⁷ nem értünk. Itt pihenőt vettünk (fél 2 volt), majd tovább... Az út rossz, sáros, összevagdossott gyöp, de többnyire szántáson át vezet. A gyerekek is kezdenek panaszkodni: egy-két hólyag az egyik lábon, törés a másikon. Nekem mindkét lábam kisujján hatalmas törések, égnek, fájnak, úgy megyek, mint macska a dióhéjon, de a hangulat jó... Cipőimet a fiúk lekicsinyítették, de ők inkább érzik a Bata cipő hátrányát. Délután 3 órakor már a petrovoszelói⁸ határban vagyunk. Újabb pihenő, evés. Itt az egyik tanyáról egy fiatalember jött ki, szíves beszélgetésbe kezdett velünk, és mint később megtudtuk, Tóthnak hívják, és mészárossegéd, azt mondta, hogy Srbobran még 25 km-nyire van. Fölajánlotta, hogy ott alhatunk, de szavazás útján eldöntöttük, hogy továbbmegyünk. Kb. délután 5 óra van, amikor a srbobrani határban levő Drlya vagy Kutas néven ismert falucskába⁹ érünk (10 km). Vígán megyünk keresztül, és jót mulatunk az elébünk kiszaladók bámulatán. Váratlanul azonban kiszól a túoldal egy ablakából egy érces hang szerbül: „Hodite samo unutra!”¹⁰ Én tréfára veszem, és visszaszólok: „Hvala Bogu samo što nas zovu već jednom unutra!”¹¹ És azzal átmenyünk, de bizony, amikor beérünk a kapun, egy csendőr marcona alakja lesz látható. Drukkoltunk

■
⁶ Ma is létező falu, szerbül Utrine.

⁷ Mai neve magyarul Gunaras, szerbül Gunaroš.

⁸ Magyarul Péterréve, szerbül Bačko Petrovo Selo. Apám általában az akkor hivatalos neveket használta.

⁹ A szerbül Drljannak és Mileševónak, magyarul Dreának és Kutaspusztának nevezett falvak többé-kevésbé összeolvadva Óbecséhez tartoznak Szenttamástól mintegy 21 km-re.

¹⁰ Jöjjenek csak be!

¹¹ Hála istennek, csak hogy már valahova behívnak!

•
egy kicsit... „Imate isprave?”¹² – teszi fel a szokásos kérdést ez a „tisztelre méltó” csendőr őrmester. Ezután elkezdődött az igazolványátnézés, majd a hátizsák kínos pontossággal való átkutatása. Bizonyára azért is hívják a falut Kutas(s)nak! Szerencsétlenségemre nálam van a vadászkesem, amelyet az őrmester „fölslegesnek” talál, és elkoboz tőlem azzal az indokkal, hogy két éle van, tehát tör, nem szabad magammal vinnem. Miután leigazolt, útnak indított Srbobran felé.

Közben... [félsornyi olvashatatlan] iszonyatosan be van borulva, körülöttünk zeng az ég, nagyokat villámlik, a szél meg fújja az ő keserves melódiáját. Szállás után kell nézni. Előttünk balra egy újonnan épült ház van, bemegyünk, de huzatos, nem jó, gyерünk tovább... Már a nyakunkban az eső, mikor odaérünk egy tanyához. Zsiga bemegy szállást kérni, és nagy alku árán kapunk is. Ugyanis azon a tanyán előző éjjel „ismeretlen tettesek” elvittek egy vasüstöt, és így érthető, hogy eléggé bizalmatlanul fogadtak. Megnyugtatásuk után elhelyeztek egy szép tiszta és elég illatos – istállóban. Társaságunkban volt két ló, egy tehén és egy bika! Eléggé rossz alvás után reggel 2 liter tejjel megvendégeltetvén útnak indultunk fél 7-kor Srbobranba... (E napi túra 38 km.)

1934. JÚNIUS 13., SZERDA

Az előző éjszakai esőzés után még sárosabb lett az út, csak úgy „csen- cseg” a lábunk alatt... de azért gyors menetelésbe fogtunk, mert azt mondták, 22 kilométer van még hátra. Alig tartottunk pihenőket, csak jöttünk, jöttünk, és minél közelebb értünk Srbobranhoz, az mindinkább távolodott tőlünk... Ugyanis az egyik ember azt mondta, még 20 km, viszont 6-7 km-es menetelés után már a válasz 25 km lett. Amikor már [nem látszik az egérrágás miatt] voltunk, egy utolsó hosszú pihenést tartottunk, és végre másfél napi menetelés után kanyargós túrával délután fél 3-kor bent voltunk a rég áhított Srbobranban. Felkerestük egyik iskolatársamat, Bernhardt Fülöpöt, ott pakoltunk le, és utána elmentünk édesanyám¹³ még életben levő nővére, nagynéném

■
¹² Vannak irataik?

¹³ Édesanyja, Huber Rozália 1932-ben meghalt.

lakását¹⁴ felkeresni. A tantit végül teljesen leszegényedve, mély bánatban találtuk meg egy kültelki szőlőben. Egy kis anyóka lócán (sámlin) ülve, kezében kötőtűt, szemén szemüveg, harisnyát köt 65 éves léte. Mikor odaköszönök: „Kezét csokolom, Tantikám”, rám néz mély, bánatos szemével, melyből édesanyám lelkét érzem, és nagy sokára kitör belőle a meglepetés és felismerés örömmel és bánattal elegyített sóhaja: „Jé, Mihály!” És mindjárt utána: „Nincs bácsi.” Így megtudtam, hogy a bácsi pont egy hete meghalt. Diagnózis: torokrák. Továbbá a bátyám megnősül: elvesz egy árva, 25 éves lányt, augusztusban lesz az esküvő.¹⁵

Srbobranban megállapítottuk, hogy a hátizsákok túl súlyosak, így nem mehetünk tovább. Vettünk egy dobozt, és a fölösleges dolgokat belesomagolva föladtuk Baráth Károly¹⁶ zágrebi címére. A postán gyanúsnak tűntünk mi is és a csomag is, és azonnal telefonáltak a srbobrani csendőrségnek. Mi közben [egérrágás] a csatornapartra, majd ismét a postára, hogy írjak Sentára Matildnak, Pipikémnek. Midőn javában írok, odajön egy csendőr, és kérdi, hogy ki a Huber Mihály. Mondom: Én. Tőle megtudtuk, hogy már kint is volt a lakásunkon (a nagynénémnél), és átkutatta a hátizsákjainkat, és mivelhogy a postai küldemény és a nem jelentkezésünk gyanús, menjünk vele a csendőrségre. Az előbbi jelenet: igazoltatás és faggatás, hogy mi van a csomagban. De miután meggyőztük, elmehettünk. A posta előtt találkoztunk Müller Jenő sentai születésű srbobrani fakereskedővel, aki Sentán a gróf Árminné testvére. Igen szeretetreméltóan kedves és figyelmes volt velünk szemben, és azon rövid egy óra idő alatt teljesen szívünkbe zártuk jószívű, nemes és atyai pártfogó jótévönket. Ahogy beszélgettünk vele, több iparosmester jött arra (zárás után lévén); ő mindegyiket megállította, és jóindulatúlag pártfogásos figyelmükbe ajánlotta munkanélküli voltunkat, majd jó példával elől járván 3 dinárt adott. Az ott levőkre hatott

■
¹⁴ Szenttamási unokatestvéreim elmondták, hogy ez a nagynéni lett apám bátyjának a családjában az „ómama” Zentára költözött testvére, Jani nagybátyám anyja helyett, és közöztük halt meg 1944-ben.

¹⁵ Huber János Nagybaldogasszony ünnepén, 1934. augusztus 15-én vette feleségül Lehocski Teréziát.

¹⁶ Róla később lesz bővebben szó.

•

a példa, és így rövid fél óra alatt igen nagy tapasztalattal, 6 dinárral és egy darab szalonnával gazdagodott a közös élel- és pénztárunk. Erre igen nagy szükség is volt, mert a postai küldemény és a napi kiadások kb. 35 dinárt tettek ki! Innen hazamentünk a tantim szőlejebe, és ott „rossz is, jó is” hangulatban megvacsorázva tértünk nyugovóra egy igen szellős és kényelmes fészkerben. (E napi túra 39, összesen 77 km.)

1934. JÚNIUS 14., CSÜTÖRTÖK

Reggel fél 6-kor fölkelve fölhajtottunk egy-egy pohárka targyit, és szomorúan tapasztaltuk, hogy bizony a $\frac{3}{4}$ literből itt-ott van már. Rendbe hozva a csendőr által tegnap összeturkált hátizsákokat, megmosdva a Tantikámtól érzékeny búcsút vettünk. Megköszöntük jóságát – 10 dinárt, egy jó darab kenyeret és egy szentképet adott nekem. Áldja meg az Isten szegény vén anyókámat, aki sírva búcsúzott tőlem, mintha megboldogult édesanyám lett volna, ki utolsóját is ideadta. Nem akartam elfogadni, sőt én akartam neki adni, de erőltetésére elfogadtam, mert láttam, nagyon boldogtalanná tenné, ha visszautasítanám. Fél 7-kor már a Vrba¹⁷ felé vezető útra tértünk. Az idő nagyon szomorú, éppen az én lelkemet tükrözi talán: esik az eső, kísér bennünket a kb. 6 km-es úton. Leültünk egy fa alá, majd megreggelizve folytattuk utunkat, amikor is utolért egy vrbasi kocsis, felvett és bevitt bennünket Stari Vrbasra. Útközben elmondotta, hogy a mi utunk eredeti iránya (Vrba–Kula–Vukovár) sokkal hosszabb, és meggyőzésében híve a másik utat: Vrba–Kucora–Bács–Vukovár választottuk. $\frac{3}{4}$ 9-kor már gyalog megyünk keresztül Stari Vrbason a hátunk mögött hagyva már 13,5 kilométert. Jó köves utunk lévén elég szépen haladtunk, és Kucorára¹⁸ fél 12-kor értünk. Ha tekintetbe vesszük, hogy útközben szüneteltünk is jó ideig, gyorsan megtettük a 8,75 km-t. Lakosai többnyire tótok, svábok és rusznyákok. Itt nem pihentünk, hanem továbbmentünk Torza¹⁹ felé (5,5 km). Később az úton egy kis összekoccanás volt a fiúk

■

¹⁷ Magyarul Verbász.

¹⁸ Szerbül Kucura.

¹⁹ Szerbül Savino Selo.

és én köztem a főzést illetően, de ahogy az első vihar elmúlt, tovább battyogtunk, és ½ 2-re már Torzsán voltunk. Útközben egy helyen igen szép krumplira akadtunk, és mivel nagyon kívántuk már a főtt ételt, a krumplira tettük a kezünk. Torzsa minden kritikát kibíró szép kis falu 8-10 ezer lakossal. Utcái gyönyörűen vannak rendezve, sok helyen keramitosak, a házak előtt bokrok, szegélyek, és ami a legszembeötlőbb, a házak eleje majd mind zománcozott pala vagy hamis márvány – egyszóval olyan falu, amely szépségben elvinné a győzelmet Sentához képest. [...] -kor kimentünk a Sándor király csatorna partjára, ahol a fiúk fürödtek, míg én naplómmal és gondolataimmal – melyek Sentán és a jövőben jártak – foglalkoztam. Itt igen szép napsütéses idő volt, és így pihenőnk egész este fél 8-ig tartott. 8 órakor már ideje volt lakás után nézni – délután persze erre nem gondoltunk –, de hogy a közelben nem volt „alkalmas” lakás, elhatároztuk, hogy útnak indulunk a 7 km-nyire utunkba eső Pivnica²⁰ faluba, és útközben majd „nézünk” valamilyen tanyán szállást. Hát akadt is egy igen jóképű tanya, ahol a gazda – egy szlovák – jó, párolgó vacsoránál ült, mely igen csiklandozta orrunkat, de sajnos sem vacsorát, sem szállást nem tudtunk tőle „kifacsarni”. Így kénytelenek voltunk este 9 órakor megindulni direkt Pivnicára. Pivnica egy 6 ezer lakost számláló tiszta szlovák falu, ahol – amikor beértünk, csütörtök lévén, az itteni szokás szerint – a sarkon egy 15-20 tagú lány- és legénycsoportra akadtunk: daloltak és táncoltak. Este fél 10 volt, és természetesen – bár villanyvilágítása van – sötét, és igen festői, de egyben mulatságos látvány is volt, amikor odamentem hozzájuk, és a villanylámpám fényénél érdeklődtem a faluháza felől. A lányok bő, cifra, rózsás szoknyában, széles, rózsás kendővel bekötött fejjel, a legények kivarrt cifra ingmellel, fekete (általában) bársony ruhában – tört szerbséggel magyarázták meg az utat. Rövid tíz perc alatt rá is találtunk egy igen nagy fényességű házra, melyről lesírt, hogy hatósági épület, annál is inkább, mert előtte 8-10 egyenruhás rendőr állt; beszélgettek. Midőn előadtuk kérésünket a lakást (szállást) illetően, igen barátságosan fogadtak, és előzetes igazoltatás után egy tágas és „társas” terembe

²⁰ Szerbül pontosabban Pivnice, magyarul Pincéd.

vezettek, ahol igazán előkelő „urak” foglaltak helyet. Például ott volt Ámor, a szerelemisten, György király, Jámbor és Jugoszlávia egy folyójának képviselője, Ibar. Érdeklődésünkre a kísérő rendőr elmondta, hogy hálótársaink a falu legjobb bikái – a falu bikaistállójába kerültünk.

Már majd elaludtunk, midőn éktelen botdobogásra ébredtem fel szundikálásomból, és „Ko je to? Wer ist der? Ki az?” – kiáltásomra és a villanylámpa gyújtására magunk előtt láttam egy csúf és béna gnómot, aki vigyorgó, de borzasztó rémületet keltő pofával morgott valamit, és flegmán átment a „terem” bal oldalán levő jászolba, és nyugodtan aludni tért. Példáját nemsokára mi is követtük, s bár borzalommal gondoltunk rá, utána elég édesen elaludtunk. (E napi túra 34,750, összesen 111,750 km.)

1934. JÚNIUS 15., PÉNTEK

Reggel fél 4-kor ébredtem fel, és mivel nagyon fáztam, felkeltem, és felöltözve kimentem sétálni. Közben megjött az „urak” etetője, és az erre következő lárma miatt a gyerekeket is fölébresztettem. Fél 6-kor elindultunk a következő állomás: Parabuć²¹ (Paripás) felé. Az út egy ideig hangtalan telt, majd kb. fele úton letelepedtünk, ahol „bomba” krumplipaprikást főztem, majd ebéd után borotválkozás és tisztálkodás. Ekkor vettem le a bajuszom, majd a Zsigát „nyúztam” meg a borotvával, s midőn a cipőt kipucoltuk, vígan indultunk útnak a Pivnicétől 12 km-nyire fekvő Parabuć felé. Midőn már közel értünk, elfogott az úton kapott influenza és gyomorgörcs, úgyhogy le kellett ülnünk. Szesz paprika bevétele után hirtelen nagy sötét felhő kerekedett, és alighogy a falu alá értünk, egy hatalmas zápor szózott bennünket nyakon. Ekkor fél 12 volt. Megtöltve az úton kiürült tárgysüveget és egy kapu alatt megebédelve fél 1-kor már eső kísérete mellett útban voltunk további állomásunk, a 13 km-nyire levő Szelencse²² felé. Egész úton, a 13 km-en keresztül kísért a szomorú eső, úgyhogy a kipucolt cipő térdig sáros lett. Egy szőlőben megbarackozva és pihenőt tartva fél 4-kor bent vol-

²¹ Magyarul Paripás, újabb szerb neve viszont Ratkovo.

²² Szerbül pontosabban Selenča, magyarul Bácsújfalu.

tunk a tiszta szlovák, ötezer lakosú faluban. Itt újbóli igazoltatás után (a faluházán) már indultunk is éjszakai, azaz ez napi utolsó stációnk, Bács felé, ahova $\frac{1}{2}$ 6-kor, 6,5 km után értünk. Első utunk az itteni katolikus legényegylet elnökéhez, Tumbász György főtisztelendő úrhoz vezetett, hogy szállást kérjünk tőle. Felmutattam a Gere főtisztelendő úr által adott vándorigazolványt, amelynek eredménye az lett, hogy Bács elsőrendű kávéházában kaptunk egy szobát, mely egész szép tenispályára nyílt. Lepakolva holminkat, megmosakodva, öltözködve elmentünk lejelentkezni az ottani községházára, de mivel már 7 óra volt, nem lehetett semmit elintézni, csak másnap a vendéglős által, mert mi reggel 8-kor már indulunk tovább Vukovár felé. Ezek után egy kis terepszemlére indultunk a faluban, aminek igen szomorú incidens lett a következménye. A Parabucon vett tárgyi nagy mennyiségű bevétele után a gyerekek (Zsiga és Feri) igen jó hangulatban lévén elkezdték egymást heccelni egy sentai lány, Ollai Mancsi miatt. Ezen heccből szóváltás lett, majd tettelegességre került a sor pont a községháza előtt. Odajött a rendőr, és szépen beinvitálta az „urakat” az ún. „ingenylakásba”. Én közben a patikában aszpirint vettem, és kétségbeesve vártam helytelen társaim visszatértét, de hiába. Végül is nagy könyörgés után a rendőr ráállt, hogy kerítsük elő a jegyzőt. A jegyző elég udvariasan hallgatta végig érvelésem a gyerekek szabadon bocsátását illetőleg, és végül rimáncodásomra kieresztette őket, akik már fájó szívvel gondoltak a szállodai puha, fehér ágyra. Hazamenet kenyeret véve, megvacsorázva és az egy napi naplót megírva jelen sorokat bevégezve én is nyugalomra térek $\frac{3}{4}$ 10-kor. (E nap túra 31,500, összesen 143,250 km.)

1934. JÚNIUS 16., SZOMBAT

Bácsból reggel hét órakor indultunk tovább a küzdelmes úton előre. Midőn kiértünk Bácsból, elénk tárult a várrom, amely kies fekvésével mély bámulatba ejtett bennünket – rögtön el is határoztuk, hogy megmásszuk. Egy magaslaton áll, és a régi dicső várból már csak 6 citadellája és bástyatornya van. A magaslatot víz veszi körül, amelyen bácskai hattyúk (= libák) úszkálnak. Két legmagasabb, 20–25 méteres tornyát másztuk meg, ahonnan gyönyörű kilátás volt. Le is fényképeztük. 8-kor

•

már útban voltunk Bogyáni²³ falu felé. Innen azonnal indultunk tovább Vukovár felé (13,5 km). Már reggel óta igen szomorú az idő, még Bogyánitól kezdve esni olyan őszi (apró szemű) eső, majd Bogyáni és Vukovár között egész „jól esett”. Nyakig érő sárban menetelünk, míg nem fél 12-kor Vukovártól innen 4 km-rel pihenőt tartunk. Végül fél 2-kor odaérünk a Duna partjához, Duna bánság határához. A csárdában két óráig várva 1-1 pohár széri borral öblítettük le az út „porát”, amely a cipőre 3 ujjnyira rakodott rá. Két órakor „átléptük” kompon a Dunát, éppen midőn jött a gyönyörű bécsi személyszállító hajó, amely három emeletével, fehér ruhájában és Saturnus nevével valóban pompás látványt nyújtott. Fél 3-kor már fönt vagyunk a vukovári kolostor templomában, ahol a barátoktól „kaját” kérünk. Vukovár Bogyánitól 11 kilométernyire a Duna túloldalán fekvő 14 ezer (szerb–horvát) lakosú, gyönyörűen rendezett város, amelyben a bánság föllállítására előtt a főispán székel. A barátok kolostora és temploma egy magas dombon (a város belterén) fekszik, 80–90 lépcső vezet fel hozzá. A kolostorudvar gyönyörű kerttel ékeskedik, de alapjában azért síri csend és magány honol a hosszú sötétes folyosókon át. Miután dél elmúlt, csupán finom lágy barátkenyérrel „traktáltak” meg bennünket, de meginvitáltak este 7-re meleg vacsorára.

Közben kimentünk Borovóra (4 km) a Bata gyárban munka után. Az eső furt esik, a hátizsák átázott, de jó a kedvünk. A gyár felé igen nagy a forgalom, amíg kiérünk, legalább 15-20 személy és 10-15 fölpakolt teherautó jön-megy. Ezen autók mind a Bata gyár tulajdonai. Kierünk a gyár elé, amely igen nagy területen, nagyon szépen rendezve fekszik. A gyár homlokzatánál (saját postájuk és telefonhivataluk, az előtérben pedig a gyár kiárusító üzlete van, amelyben a munkások áron alul, azaz gyári áron szerezhetik be szükségleteiket) jelentkezni akarunk éppen, amikor szemem elé ötlük egy nagy tábla, amelyen horvátul a következő szöveg áll: „A gyár elől senkit sem veszünk fel munkásnak. Aki dolgozni akar, írjon kérvényt az igazgatósághoz.” Midőn elolvassuk, szomorú szívvel távozzunk onnan, és szállóigévé tesszük, hogy: „A Bata fölajánlotta, hogy dolgozzunk, de mi ilyen kis vacak gyárban nem dolgozunk.”

■

²³ Szerbül Bođani.

Szembe az esővel bandukolunk vissza a finoman eldolgozott kövezeten, és jobbról elébünk tárulnak a gyár munkáslakásai, amelyekben csak a gyár férfi és női munkásai laknak. A berendezés nagyon szép, és a gyár tulajdonába tartozik. A lakbér világitással, berendezéssel heti 30-40 dinár! Midőn befordultunk a Vukovár felé vezető útra, már fél 6 lehetett, és előttünk a Vinkovcira vezető út – az eső esik, a gyomor üres... De vettünk két kiló körtét (á 1 dinár), bevágtuk, és indultunk a Vukovártól 13 km-nyire eső Bršadin²⁴ felé. (Közben van Novoselo²⁵ 1,5 km-nyire.) Ide ¼ 8-kor érünk, és a községháza fészereiben vackolunk meg. Átme-
gyünk a szomszéd vendéglőbe, ahol istenesen bevacsorázunk. A menü: 2 liter tej (á 1 dinár) és 9 tojásból rántotta (7 din), 3 darab kenyér (3 din), ami összesen 12 dinár. Ebből az összegből olyan bő vacsoránk volt, hogy maradt is belőle – óh, milyen jólesett volna másnap...

Az eső még esik, midőn végre fél 9-kor nyugovóra térünk puha, szalmás fekhelyünkön. (E napi túra 55,500, összesen 198,750 km.)

1934. JÚNIUS 17., VASÁRNAP

Reggel fél 7-kor ébredtünk gyönyörű verőfényes időre, de sajnos ez a verőfény nekünk egész napra szomorú éhezést hozott. Nyolcig megszáradva útnak indultunk a Bršadintól 6 km-re fekvő grófi falu, Nustár²⁶ felé. Fele útján egy kocsi vett fel bennünket, amely örömünkre egészen Vinkovcáig²⁷ (9 km) ment, és kérésünkre megígérte, hogy elvisz odáig. Gyomrunk már igen üresen korgott, de örültünk, hogy Vinkovcán leszünk délelőtt. Pláne én örültem, mert igen reméltem, hogy Pipikémtől²⁸ lesz post restante levelem. Nustár előtt egy 10 méter magas szép cementviadukton mentünk át, amely alatt egy kis Boja²⁹ nevű

■
²⁴ Szerbül Bršadin.

²⁵ A mai térképekben nincs ilyen nevű hely, valószínűleg összenőtt Vukovarral.

²⁶ Szerbül Nuštar.

²⁷ Helyesen Vinkovci, ő többféleképp írja.

²⁸ Nagy Matildtól, a menyasszonyától, majdani feleségétől.

²⁹ Talán a Vuka?

•

folyócska folyik. Nustár egy ősi grófi család (nevét nem sikerült meg-
tudni) telepítése, lakói tiszta tótok és szlovákok.³⁰ Maga a grófi kastély
bizony elég csúnya, inkább egy leánynevelő intézetnek nézné az ember
szürkére meszelt falai és rácsos ablakai után. Az országúton haladva igen
sok csavargó külsejű emberrel találkoztunk, akik Vinkovciból jöttek.
Vinkovci város szélétől egész a beltérig sárga keramitkockás útvonal
van, ami igen széppé teszi a különben is nagyon helyes és tiszta, de a
munkanélküliektől túlzásfolt várost. A postára érve átvettem levelem,
amit Matild írt, és „ebédre” szánva eltettem, hogy majd később olvasom
el. Nem is időztünk eme városban, ahol pedig kedvünk lett volna ma-
radni, de láttuk, midőn a „zsaru” a város szélén barátságosan kitessekelte
a hozzánk hasonló céllal érkező „urakat”. Fél 12 volt, midőn elhagytuk
üres gyomorral Vinkovcit, és az utána 1,5 km-nyire fekvő Novoseloban³¹
már a fiúk „freutoltak”.³² Az én ajánlatomra bementünk a papi lakba,
ahol a jelenlevőktől megtudtuk, hogy nincs a faluban pásztor, mert meg-
szökött. Így korgó hassal tovább bandukoltunk, és amikor elhagytuk
Novoselót, pihenőt tartottunk. Elolvastam a levelet, amely nagy örömet
okozott, de rosszul is esett, mert a levélben említve van jó leves, amit
otthon félretettek nekem szórakozottságból, én meg éhesen, elfáradva
olvasom ezt... Kb. egyórás pihenő után folytattuk utunkat Ivánkovo
(újabb 10 km) felé, ahova $\frac{3}{4}$ 2 után értünk. A nép ünneplőbe öltözve
készülődött a litániára, mások meg csoportokban ültek az utcán végig, és
bennünket „Faljen Isus”-szal³³ köszöntöttek. Bementem a templomba,
és imádkozással kértem Istent, hogy a pap vagy valaki könyörüljön meg
rajtunk egy kis ennivalóval. $\frac{3}{4}$ 3-kor bebocsátottak bennünket az akkor
ébredő pap elé, akinek én tolmácsoltam helyzetünket, és kértem, hogy
az Isten nevében adjon valamit enni. Ő a konyhába utasított, ahol a
gazdasszonya (egy cerberus) fogadott, és nagy robajjal ajtót nyitva ke-
zembe nyomott 3 darab pénzt elutasítva bennünket. Mikor kiértünk,

■

³⁰ Így áll a szövegben.

³¹ A mai térképeken nincs ilyen hely, valószínűleg beolvadt Vinkovciba (tkp.
annyt jelent: újfalu, újtelep).

³² Németül a „sich freuen” magyarul ’örül, örvend(ezik)’.

³³ Pontosabban Hvaljen Isus!, azaz magyarul ’dicsértessék a Jézus Krisztus!’.

látjuk, hogy koponyánként 25 parát, azaz 75 parát kaptunk a katolikus hit pásztorától, és úgy éhesen voltunk kénytelenek továbbmenni üres hassal, pedig már 3 óra is elmúlt. Zsiga egyik tanyán kapott egy darab kenyeret, azt osztottuk el. Már fél 4, és előző este óta semmi étel nem volt a szánkban, de már 22-25 km-t megtettünk. Kezdték erőnk lankadni a nagy melegben, így elhatároztuk, hogy főzünk valamit. Az út jobb oldalán volt egy lánc ún. téli borsó, gondoltuk, majd azt főzünk. Elkezdtek fejteni, amikor észrevettük, hogy az út bal oldalán van egy tanya. Zsiga és én bementünk. Egy asszony elég hajlamosnak mutatkozott, hogy adjon valamit. Egy kis ideig viaskodott magával, de végül is megterített, és megkérdezte, akarunk-e aludttej. Miután mi nem akaratoskodtunk, elénk tett egy 3 literes tál aludttej és 2 nagy darab kenyeret. Bevágtuk, hogy alig szuszogtunk, de a kint maradt Duka bizony csak a kenyérből részesülhetett. Így egy kicsit megnyugodva tovább folytattuk utunkat Vodjinci és mellette Novi Mikanovci felé. Itt, ezen a részen igen sűrűn vannak a falvak, alig hagytuk el Novit, jött Stari Mikanovo [sic!]. Ide este fél 8-ra értünk, és miután vettünk másfél liter tejet, és megittuk, Duka unszolására tovább indultunk a 16 km-nyire fekvő Vrpolje felé. Alig mentünk öt kilométert, egy sűrű, sötét erdőbe vitt utunk, és ezen erdőben is vitt 8 kilométeres hosszon. Sok borzongással meneteltünk, míg végre 11 órakor éjjel beértünk egy faluba, amelynek a neve: Strizivojna (2 km). Ez egy kilométerrel esik közelebb, mint Vrpolje, és itt is akartunk hálni. A községházán egy lélek sem volt, és érdeklődésünkre elmondották az arra levő emberek, hogy a „napos” rendőr a korcsmában kártyázik. Úgy is volt. Átmenve kértem, hogy jelöljön ki nekünk helyet, de ő lusta lévén a folyosót irányozta elő. Olyan hideg volt ezen az éjjelen, hogy alvásra gondolni sem lehetett itt. Megvártuk, amíg bezárnak, és midőn a rendőr átjött, akkor engedett be a falu börtönének nevezett lomtárba. Fél 2 volt éjjel, midőn végre az első szent vasárnapon éhezve, fázva, 52,5 kilométeres túra után elcsigázva lehajtottuk fejünket alvásra bizonyos kételyek között, hogy nem kapunk-e reggelre csúszó-mászó vendéget, mert ez ideig még tiszták vagyunk, de holnaptól kezdve az Isten tudja... (E napi túra 52,500, összesen 251,250 km.)

1934. JÚNIUS 18., HÉTFŐ

Miután reggel 8 órakor bejött a rendőr felkelteni bennünket, felkeltünk, és gyors pakolás után megállapítva, hogy nincs semmi „vendégünk”, útnak indultunk Vrpoljén át Bród³⁴ felé Kosztunk nincs, és elhatároztuk, hogy ma nem sietünk, ellenben főzünk jó téliborsó-levest abból a borsóból, amelyet tegnap oly kínok között szedtünk. Zsiga a mai nap hőse, mert egy helyen kapott 3 nagy darab kenyeret és egy jó 20 dkg szalonnát, egy kereskedőnél lisztet, így minden megvolt a főzéshez. A Vrpoljétől kb. 4-5 km-re levő Csajkovci falu túlsó szélén letáboroztunk, és nekiláttunk a főzésnek. De miután nekem kellett írnom haza, és a naplót, a szombat–vasárnapi elmaradottságomat utolérni, így hát a Zsiga vette át a kommandót, és főzött – de hogy milyen jóízű levest főzött, azt nem tudom leírni, ezt megízlelni kellett volna. Igaz, hogy úgy is ettünk ám... Utána egy kicsit „beékeltük” szalonnával, és ebéd után egy-egy alma megevése után úgy döntöttünk, hogy 4 órai pihenőt tartva folytatjuk csak utunkat, mely idő alatt minden írásomat bevégezve én is egy kis pihenőt tartok, miután most $\frac{1}{2}$ 3 óra lehet. Pihenőnk 4 óra utánig tartott, amikor is fölpackolva elmeneteltünk Andrijevci³⁵ (7 km), utána pedig Sapce³⁶ (újabb 8 km) faluig, ahol egy jószívű horvátnál a szénapadlason tértünk nyugovóra, és örültünk, hogy milyen jó helyünk van alváásra. (E napi túra 20, összesen 271,250 km.)

1934. JÚNIUS 19., KEDD

Nagyon csalódottan ébredtünk fel reggel 6 órakor, mert bizony éjszaka igen fáztunk. Fél 7-kor már útban voltunk tovább. Frissek akartunk lenni, annál is inkább, mert 1. ma be akarunk érni még délelőtt a 20 km-nyire eső Slavon-Bródba,³⁷ 2. jubilálunk ma: egy hete indultunk útnak, és eme hét alatt már elég sokat láttunk és túrtunk, és 270 km-t tettünk

■
³⁴ Slavonski Brod.

³⁵ Donji Andrijevci.

³⁶ Ilyen vagy hasonló nevű falut a mai térképen nem találtam.

³⁷ Slavonski Brod.

meg. Bő szalonnás reggeli után egymás után hagytuk el az errefelé igen sűrűn eső falucskákat, név szerint Galcsin–Selna–Trnyana–Vrbovce–Vranjovci–Bukovlje,³⁸ és végre 11 órakor beértünk Slavon-Bródba. Első utunk a munkásbörzére vezetett. Jelentkezés után elvezettek bennünket a börze vendéglőjébe, ahol bomba zöldbabfőzelék és marhasült a menü – igen jól ebédeltünk. Ebéd után kimentünk a Száva partjára, a fiúk fürödtek, én meg a naplót és a levelezést intéztem. A Száva igen széles folyó, bal partján Slavonski, jobb partján Bosanski Brod városok vannak. Az elsőben 15 ezer, a túloldalon ellenben 2-3 ezer lakos (horvát és bosnyák) van. Igen érdekes a kilátás innen a Száva partjáról. Jobbra tőlünk van egy vasúti híd, gyalogos- és forgalmi közlekedéssel, alatta jobbra egy erdős Ada nevű sziget és nyári strand. Bosznabródról, ahogy innen látszik, lerí a bosnyák eredet. Szembe velünk emelkednek 2-3 dzsámi magas kerek tornyai. Ittlétünkkor a Ljubljana nevű vonatatózó haladt el a Száván. Zsiga bevitte a városba oszlásnak induló cipőjét csináltatás végett. Itt ülve sokat gondolok haza, és összehasonlítom a két város életét. Senta 33 ezer lakosú város gyér forgalommal és egy bataillon (= zászlóalj) katonasággal, Bród 15 ezer lakosú város, és három bataillon katonasága van, forgalma nagy, rendezettebb és szebb, de az élet itt is az ottani. Akinek van, örül, akinek nincs, éhezik, de a fürdőző itt is úgy lesi a hajó hullámain, mint Sentán... Fél 6-ig fürdés, mosás, mosakodás, majd a Zsiga bement a városba a cipőjéért, amelyet 12 dinárért csinált az a „nyavalya”. Míg a Zsiga oda volt, mi összepakolva vártuk vissza. 6 óra, fél 7, fél 8 – nincs a Zsiga. Már kétségbeestünk, hogy talán „bekasztlizták”, midőn 8 óra után 10 perccel jött örömmel: „Kész a cipő!” De mérges is volt, mert fél 6-kor, amikor készen kellett volna lennie, akkor kezdte el [a cipész] csinálni. Lemondva a börze által felajánlott alvóhelyet, mert megtudtuk, hogy „vendéges”, azaz férges, elindultunk most már Zágreb felé, hogy majd egy útba eső faluban megalszunk. Az útba eső faluban (Sibinjani)³⁹ elutasítottak egy utána következő falubani alváásra, de odaérve egy lelket sem találtunk, s így nem maradt más hátra, mint hogy széna- vagy szalmaboglyához for-

³⁸ Ezek közül csak az első kettő található meg ma a térképen.

³⁹ Valószínűleg a mai Sibinj.

duljunk. Szerencsétlenségünkre az sem volt, de a közelben ráakadtunk egy pár árpakeresztre, ahol megágyazva elaludtunk. (E napi túra 28, összesen 299,250 km.)

1934. JÚNIUS 20., SZERDA

Reggel 3 órakor felébredve a legnagyobb bosszúsággal vettük észre, hogy tele vagyunk toklással, amely szúrt és csipett is egyszerre. Kipucolva magunkat fél 4-kor már úton is voltunk. Közben kenyeret fehtoltunk [?], és Zsigát egy ilyen alkalommal ott fogták reggeli kávéra. A falu szélén mi ketten kenyér-hagyma reggelit ettünk, és észrevetük, hogy a mellettünk levő szőlőben igen sok a „fölsleges” zöldbab. Szedtünk is két főzésre valót, és így meneteltünk tovább. Andrijevce⁴⁰ falunál vettünk zsírt, és a falu szélén tábort ütve én vettem elő a szakácstudományom, és egy fölséges zöldbabfőzeléket készítettem, ebéd utánra meg 4 almát sütöttem. Evés után leheveredtünk, és víg dalolással, naplóírással töltöttük fölséges pihenőnket, amelyről Zsiga fölvételt készített. Pihenés közben fél 3 tájban éktelen menydörgés és villámlás vette kezdetét, ami gyors pakolásra késztetett. Gyors felkészülés után iramos menetelésben hagytuk el az erre egymásba érő, az út két oldalán húzódo kis falucskákat. Slatnik–Stupnik⁴¹ után Oriovára érünk, ahol – míg a péknél kenyeret vettünk – egy vándor kinematográfval, azaz mozitruppal találkoztunk. Rossz hangszeren, még rosszabb játékkal fújták a *Valencia* akkordjait, míg utána hangos szóval hirdették, hogy estére színre kerül valami *Cigány rapszódia* vagy mi a csuda 6 felvonásban... Elhagyva a falut jól meguzsonnáztunk (kolbász, kenyér, hagyma), folytattuk utunkat, hogy beérjünk a Bródtól 34 km-re levő Nova Kapela Batrinára.⁴² Az úton találtuk még Lužani falucskát, amely előtt folyik az Orljava folyócska, amelynek vízeséses része is van. Nagyon szép az előttünk fönségesen elterülő erdős Motajica, ami a Száva jobb partján, Boszniában 250 méteres hegy. Fél 8-ra bent voltunk a Batrina nevű, eléggé nagy faluban, ahol egy lakatossegéd házánál jól betejelve

⁴⁰ Gornji Andrijevci.

⁴¹ Stari Slatnik, Brodski Stupnik.

⁴² Ez két helység, előbb van Batrina, egy kicsivel odébb Nova Kapela.

tértünk nyugovóra a szénapadláson. Kaptunk még három pokrócot, és azzal a reménnyel feküdtünk le, hogy az éjjel talán már jól alszunk. (E napi túra 28, összesen 327,250 km.)

1934. JÚNIUS 21., CSÜTÖRTÖK

Nem csalódtunk! Egyszer már jól is aludtunk, de fölébredve úgy fél 7 tájban halljuk, hogy igen jól esik az eső. F fiatal házigazdánk, aki előző este még három pokrócot is adott, ajánlotta, hogy maradjunk ott akár egész nap, mert az eső – úgymond – nem fog ma elállni. Mi úgy is döntöttünk, hogy ott maradunk, és a forró tejes reggeli után naplóírással töltöttük az időt. Háromnegyed tíz körül azonban elállt az eső, és mi felöltözve és elbúcsúzva szíves gazdánktól ½ 11-kor elhagytuk Batrinát. Erős iramban értünk el szinte egymásba nyúló, 1-2 km távolságra eső, két sor házból álló falvakat: Nova Kapela–Vrbovo–Bili Brig⁴³. Itt egy II. József császár nevével ellátott emléktáblás, osztrák címeres, latin fölírásos nagyon üde és kristálytisza vizű forráskút van. Fölírata:

JOSEPHUS II. ROM: IMP: SEMP: AUG. MO (VAGY AO)
MDCCLXVIII. HOC DEFONTE BIBENS ELLIGIA TEMPO-
RA NOSTRA. NOMINE CÆSAREO NOBILITAVIT AQUAS. /
MAXIMILIANUS ARCHIDUX AUSTRIÆ AO: MDCCLXVII.
FRATRIS AD EXEMPLUM PRINCEPS DEFONTE BIBENDO
HAS SALUBRES MERIEA LAUDE CORONAT AQUAS.

Alatta pedig egy kisebb tábla áll a következő felirattal: „Nadvojvoda Marshal Albrecht – Junak od Kustovce putujuć po Slavonskoj Krajini napiše vode iz ovoga zdenca dne 12. Svibnja 1868.”⁴⁴

A kút homlokzatán az osztrák címeren kívül régi osztrák csákok, kardok és ágyúcsövek vannak domborműszerűen kirakva. Valamikor igen gyönyörű lehetett, de ma már medencéjében kacsák úszkálnak.

⁴³ A helyes sorrend és név: Nova Kapela, Bili Brig, Vrbova.

⁴⁴ Albrecht főherceg, a custozzai hős Szlavóniában járva 1868. május 12-én jót ivott e forrás vizéből.

•

Ebben a faluban a pap kertjéből a fiúk szedtek körtét (úgy 3 kilóra valót), amit útközben igen jóízűen ettünk meg. Érdekesek az itteni tapasztalásaim és megfigyeléseim. A lovak szerszámjain nagy kolomp van, amely menéskor csörömpöl, a tehenek olyan alacsonyok és véznák, hogy nálunk egy kifejtett borjú nagyobb. A házi kenyér sűrű, nehéz és barna. A bolti vagy pékkenyér ára itt 2-3 dinár. Búzát nemigen termelnek, több az árpa, rozs és kukorica, amely a bácskaihoz képest nagyon silány. A nép általában katolikus és barátságos, de ha nem említed neki példának okáért, hogy szerb vagy. Ezt nem szívesen veszik! Annyi muskátlis ablakot sehol se láttam, mint erre. A házakon nincs kémény, hanem a padlásra eresztvén a füstöt az vagy a cserepek között vagy a ház homlokzatán hagyott nyíláson távozik. Az ablakok peremmel vannak ellátva, amelyeken 5-6, néhol akár 10 cserép muskátli nyílik. Téglájuk silány vörös téglá, még nem láttam rendes, fehér téglás házat, de ellenben minden ház teljesen körül van futtatva „noé” szőlővel, ami igen szép látványt nyújt. Úton-útfélen végig vannak a dió- és szilvafák, de néhol már találunk mogyorócserjét is. Az asszonyok úgy kaszálnak rövid nyelvű kaszájukkal, mint a férfiak.

Tovább menetelve elérjük egymás után Staro Petrovo Selo, Godnjak, Rešetar⁴⁵ falvakat, majd fél 6-ra bent vagyunk az alvóhelyünktől 37 kilométernyire eső, 8-10 ezer lakosú Nova Gradiška nevű városkában. Első érdekessége, ami a szemünkbe ötlük, hogy a katolikus templom tornyán rajta van még az angyalos magyar címer.

Rendezett főutcáján végigmenve már hátunk mögé kerül a városka, és tovább haladunk elhagyva Kovačevac falut, és 7 óra után Masičba⁴⁶ érünk, ahol házalva keresek szállást. Végül a falu szélé felé két fiatalember fogad el bennünket szénapadlásukra... Az úton a hangulat estefelé a fiúk között elég feszült volt bizonyos nézetek miatt, de a tejjacsorától elbágyadva csakhamar nyugovóra tértünk. (E napi túra 43, összesen 370,250 km.)

■

⁴⁵ Pontosabban: Godinjak és Rešetari.

⁴⁶ Pontosabban Mašić.

1934. JÚNIUS 22., PÉNTEK

Én már hajnalban hanykolódok, nem tudok aludni a köhögéstől és a fázástól, végül is fölkelve megírom a tegnapi naplót, majd eme sorokat írom takaróval betakarva magam a szénában, s gondolatom hazarepül, ahol majd minden éjjel vagyok – álmomban. Közben a ház előtt elmegy egy pék, és lármás, éles kürttel kínálja süteményeit. A fiúk még alusznak, de nemsokára felébresztem őket. 8 órakor már menetelünk, és egymás után elhagyjuk Medari,⁴⁷ Trnava, Gornji Bogičevci és Okučani falvakat, majd átkelve a Sloboština⁴⁸ nevű folyócskán, mely 20-22 km óránkénti sebességgel rohan, 11 óra táján letáborozunk, és szalonnáskenyeres ebédet rendezünk. Utána lábmosás, pihenés a folyócskánál. A fiúk közötti hangulat mind feszesebbé válik, s már olyan kijelentések is hangzottak el, hogy Zágребban elválunk. Pihenőnk kb. fél 2-ig tartott, utána – dacára a nagy melegnek – gyors irammal hagyjuk el Bodegrajit és Lađevacot, melynek országútján kellemes meglepetés ért bennünket. Eddigi túránk alatt két sentai ismerőssel találkoztunk. Az elsőt Szlavónbródban, Vuković vasúti pénztári tisztviselővel, aki ide lett helyezve, de vele nem beszélgettünk, és a második Franck, a 7 dináros bazar volt tulajdonosa. Ő a lađevaci országúton ért utol kocsival, utazott haza Novskába. Elbeszélgetett velünk, érdeklődött a sentai élet és utunk célja felől. Rövid társalgás és cigarettával való megkínálás után elhajtott, mi meg örömmel szívtuk a „potya” cigit.

Rozdanikban⁴⁹ kaptuk az első kukoricakenyeret, nekem eléggé ízletesnek vált be. Hosszú faluk során sehol sincs pék, s ha pénzért akarnál venni kenyeret, akkor 3-4 falut kell „átkoldulnod”, míg egy helyen kapsz. Rozdник után Jozovac,⁵⁰ Rajić, Grabovac, majd e napi utunk végcélja: Novska következett. Nem vezetett utunk a városkán át, hanem a külső periferián kezdtünk szállás után nézni, mert már fél

⁴⁷ Ilyen nevű falut a mostani térképen nem találtam.

⁴⁸ Ez a Mali Strug nevű folyó egyik ága lehet, az autós térkép nem nevezi meg.

⁴⁹ A későbbi szövegben Rozdnikot mond, de egyik alakjában sincs a mai térképen.

⁵⁰ Ez valószínűleg Bozovac akart lenni.

•

8 is elmúlt. Házról házra járva könyörögtem szállásért, de mindenütt elutasítottak: nem szabad, nincs hely, meg sok ilyen húzódozó választ kaptam. Már elkeseredtünk, hogy újból kint kell aludnunk, amikor jött egy vasutas. Tőle érdeklődtem, nem tudna-e valami helyet, ahol lehetne aludni. Először hímezett-hámozott, majd azt mondta, hogy ő elfogadna bennünket, de a padlásán nincs széna. Így mentünk együtt, de egy kis idő múlva megkérdezte, van-e takarónk, s miután igenlő választ kapott, elfogadott. Lakására érve igen barátságos lett, és a szénakazalból engedett felvinni eléggé zárt padlására szénát, sőt még takarót is adott alánk, a felesége pedig megvendégelt másfél liter aludttejtel. Ezt elköltsve kb. fél 9 lehetett, és nyugovóra tértünk. Házigazdánk még egy ideig elbeszélgetett velünk, és olyasmi kijelentést tett, hogy reggel ne siessünk elmenni, ő hazajön, és majd itt reggelizünk. Szívességét megköszöntük, és elhagyott minket, én meg imámat elvégezve „szépen” elaludtam. (E napi túra 35, összesen 405,250 km.)

1934. JÚNIUS 23., SZOMBAT

A tegnapi 35 km-es túra és igen jó alvás után ébredtem fel én elsőnek 6 órakor, amikor is elvégezve tegnapi naplóm és megfoltozva a nadrágom újból leheveredtem, és abban a hitben, hogy még korán van, aludtunk tovább. Végül is, már sokallva az időt, fölkeltem, és a fiúkat is fölébresztve felöltöztünk, amikor jött kedves házigazdánk, és megtudtuk, hogy $\frac{1}{4}$ 10 van. Tudtukra adta, hogy menjünk le, és reggelizzünk. Megkérdezte, vajon tejet vagy mást akarunk enni, s miután a tejnél maradtunk, lemenvén megmosakodva jelentkeztünk a ház asszonyánál, aki fél-fél liter kávéval és egy-egy darab kenyérrel vendégelt meg bennünket. Utána barátságos búcsút vettünk házigazdánktól, Šobot Đurótól, aki még külön megkért, ne haragudjunk valamiért reá, és írjunk neki. 10 óra után rekkenő hőségben hagyjuk el Bročice falut, majd átkelve a Veliki Strug folyócskán rövid pihenőt tartunk, és 12 után újra úton vagyunk Jasenovac felé ($\frac{3}{4}$ 2-kor értünk be). Cipót véve átkeltünk a Száván, és a túlpartján levő Uštica falu előtt ebédet főztünk, és szombati borotválkozást rendeztünk, ahol eddig ért a naplóírásum, a többi ebéd utánra hagyom. Délután fél 5-re megfőtt az „ebéd”, és nekiláttunk a jó

zöldbabnak. Körénk sereglett sok gyerek és horvát ember, szám szerint 21. Tőlük tudtuk meg, hogy a Száva és az Una igen árad, és az emberek szakadatlanul dolgoznak a védőgátakon.

Ebéd után 5 óra tájban én a csajkát mostam a Szávában, a gyerekek meg pihentek, midőn föltűntek „jó barátaink”, a csendőrök. Szokott kérdések után leigazoltattak, majd átnézték a hátizsákok teljes tartalmát. Ezen idő alatt fölszaporodott a nézők száma valami 40-re. A csendőr megkérdezte, mennyi pénzünk van, és föl merete tenni azt az arcátlan kérdést is, hogy nem lopunk-e. Én kikértem magamnak, mire nagy nehezen továbbmentek, mi meg fölpackolva fél 6-kor elhagytuk pihenőhelyünket, hogy a ma hátralévő 14 km-es utat Dubicáig megtegyük.

Utunk nagyon ideális helyen vezet: jobbról magas töltésű, viaduktos vasút, balról pedig – alig kétméternyire tőlünk – rohan szembe velünk egy igen kiáradt folyó, az Una, amelyen most jön velünk szembe egy Zagreb nevű helyes kis vontató- és személyhajó. A nap forrón tűz le. Pihenőt tartunk az Una partján, és szemléljük a fejünk fölött köröző kőszáli sasokat és az Unán dolgozó vízimalmokat. Eddig a Dunán, a Száván és most az Unán látunk ilyeneket: házszerűek, két-három vastag fatörzsön pihennek, melyek le vannak vasmacskázva. A ház oldalából nyúlik ki egy hajólapátszerű kerék, azt forgatja a víz, s ez hajtja a malmot.

Rövid pihenő után már továbbmenetelünk az Una mentén, amikor is utolér névrokonom, Hubert Bosanska Dubica-i fakereskedő kocsija. Felvett bennünket, és erős galoppban tettük meg Dubicáig a hátralévő még 9 km-t. 8 órára értünk be. Rátérve a zágrebi útra lakást keresve jártunk házról házra, és a falu legszélső házában, egy fiákerosnál kaptunk tejes és kukoricakenyeres vacsorát meg szállást a gazdagon megpakolt szénapadláson, ahol gyors „ágyazás” után csakhamar elaludt a „društvo”.⁵¹ (E napi túra 25, összesen 430,250 km.)

⁵¹ Társaság.

•

1934. JÚNIUS 24., VASÁRNAP

A tegnapi 25 km-es túra és a csendőrökkel való nyavalygás után elég rosszul aludtam, és a 4 órai harangszónál már ébren voltam. Nagyon rossz álmaim voltak... a csendőrség üldözött bennünket... zsuppoltak... otthon voltam, ahol szintén felfordulás volt... a toronyórát följebb rakták... [*Beszúrá s a túloldal on*: Érdekes, hogy éppen ezen az éjjelen voltak rossz álmaim Matilddal kapcsolatban – ezen a napon volt ő bent Suboticán!] ... Matild eljegyezte magát... Én bolyongtam cél nélkül a vasárnapi köntösbe öltözött Sentán... Négy óra után ismét elaludtam, és kb. 6 óraker felülve írtam meg a tegnapi naplózáradékot. Utána újból lefeküdtem, és fél 9-ig feküdtünk, de már 9 óra tájban, 40-45 fokos hőségben battyogtunk Cerovljani,⁵² majd Živaja felé, ahova 11 óraker értünk. Itt egy csendőrrel találkoztunk, akinek a biciklijén a defektet Duka kijavította (2 cigarettát kapott). Egy házban 12 tojásból készült rántottát ebédeltünk, majd egy óra tájban továbbmeneteltünk. Egy hűvös helyen letáborozva sokat gondoltam haza, az ottani ünnepi hangulatra, Pipikémre, majd szépen el is aludtam. A fiúkkal ünnepi délutáni alvásunk 4 óráig tartott. Fölebredve még beszélgettünk, tervezgettünk egy sort, majd 5 óra tájban indultunk, s elhagytuk sorban Šaš, Slovinci, Čopljani és Staza⁵³ falvakat. Slovinciben újból csendőri igazoltatás, majd az utána következő úton erős beszilvázás történt. Stazába 8 óra tájban értünk, és sok keresgélés után egy fiatal házigazda fogadott minket szállásra. 20 kilométeres túra után tértünk nyugovóra, és gondolataim sokáig hon jártak szeretteimnél. [*Beszúrá s pirossal a túloldal on*: Fél 9 lehetett akkor, és Pipikém még nem is gondolt a hazautazásra – és rám.] Vajon mit csinál most az én Pipikém? Gondol-e úgy reám, mint én reá? (E napi túra 20, összesen 450,250 km.)

■

⁵² Ilyen nevű helyet nem találtam a mai térképen.

⁵³ Ez utóbbi kettő sincs a mai térképen, esetleg megváltozott a nevük.

1934. JÚNIUS 25., HÉTFŐ

Cudar rossz alvás után fél 4-kor ébredek fel. A fiúknak szólva felkelünk, és 4-kor már menetelünk. Donji Hrastovac⁵⁴ után elérjük Sunját, ahol átkelve a Sunja nevű folyócskán, menetelve Sisak felé elhagyjuk Krijackát, Petrincit és Brljanit.⁵⁵ Itt egy kis erdőben ülünk le delelni... Haj, haj, Istenem! Közeledik Zágreb, és mindnyájan külön-külön izgalommal várjuk a „berobogást”. Sok mindent várunk Zágrebtől. Duka, aki az állandó viszályt keltette, kijelentette, hogy Zágребban elvlik tőlünk, és hazamegy. Ma reggel adta ide a közös kasszába szánt végösszeget, 5 dinárt, amelyen reggel kenyeret és zsírt vettünk, és már nincs is belőle semmi. Neki van még 80 dinárja, de inkább nem eszik, mint hogy vegyen vagy házaljon kérni. Legtürelmetlenebbül én várom Zágrebot, két okból is: várom Pipikémtől a „hazait” (1. levél, 2. koszt, 3. pénz), másrészt pedig remélem, hogy ott munkába állhatok bárminek, mert már nagyon ráuntam a cél nélküli csavargásra és menetelésre, azonkívül az állandó froclizást sem bírom a csendörök részéről. Az Isten majd elintézi velem Zágребban a sorsom jobbra vagy balra fordulását... Még két nap (kedd–szerda) és 70-80 km, ami még hátravan Zágребig.

Pihenőnk 3 óráig tart, akkor gyors és haragos menetelés vette kezdetét... a Dukával való erős összecsapás miatt. Menetelve értünk el és hagytunk el sok kis falut, egy falunál vett Duka kenyeret és cigarettát, és azt elköltve folytattuk utunkat. Elhagyva Blinski Kutot⁵⁶ Petrinja felé haladtunk, ahova (az elővárosba) este 9 órakor értünk be. Nehéz lakásszerzés és az e napi 37 kilométeres túra után 10 órakor lefeküdve azonnal elaludtunk üres hassal és azzal a reménnyel, hogy másnap este vagy szerda délelőtt már bent leszünk az 54 km-nyire eső Zágребban. (E napi túra 37, összesen 487,250 km.)

■
⁵⁴ Most csak Hrastovac van.

⁵⁵ Krijacka vagy hasonló nevű település nincs, a másik kettő pontosabban Petrinjci és Brđani.

⁵⁶ Blinjski Kut.

•

1934. JÚNIUS 26., KEDD

Rossz alvás után fél 4-kor ébredünk, és már fél 5-kor menetelünk Petrinjába. A menés nem kellemes, mert a gyomor üres, a lábak fáradtak, de Zágreb közelsége buzdít. Petrinjába, a gyönyörűen rendezett, parkosított, 10-12 ezer lakosú, vízvezetékekkel és villanyvilágítással ellátott városba 5 óra után érünk. Átmenetelünk rajta, és kenyeret véve már el is hagyjuk. Átkelve a városon átfolyó Kupa hídján egy fiatal horvát lánytól, aki a fején vitte kosarát, vettünk 2 darab túrót, és rögtön leülve elfogyasztottuk reggelinket. Szuszogásig jóllakottan továbbmegyünk. Itt már elmaradoznak az egymásba érő falvak, már elég is volt eddig. Egész úton nem győztem csodálkozni a nekünk errefelé furcsának tűnő jelenségen: sehol annyi öregasszonyt és apró csemetét nem látam, mint Vukovártól eddig, azaz Petrinjáig. A lányok már 15 éves korukban férjhez mennek (a fiúk 17 évesek!), és 20 éves korukban már 2-3 gyermekük van, az arcuk meg a sok füsttől megráncosodik. Ti. a konyha üres, nincs plafon, csak a tető, és a konyha közepén áll a „lábás” bográccsal. Ott fűtenek, a falak füstösek. Általában a ház rendetlen és piszkos, de emeletes! A ruházatuk viszont saját szövésű lenvászon cifra virágmotívumokkal kivarrrva. Vizük kitűnő forrásvíz, mely nagyon üdítőleg hatott ránk.

11 órakor Lekenik falu közelében (Zágreb 30-32 km) egy nagy fűzfa tövében ütöttünk tanyát, és déli pihenőt tartottunk fél 3-ig. Kb. 4 óra lehetett, amikor Lekenikbe értünk, és egy kápolna tövében 2 kiló kenyeret vágunk be. Utána erős veszekedés vette kezdetét. Duka szemrehányásai már a végsőkig értek... Veszekedéssel is indultunk útnak, és mérges léptekkel egymás után hagytuk el a kilométereket. A 24-es kilométerkőnél utolért bennünket egy teherautó. Zsiga és Duka fel akart hátul kapaszkodni, de csak Zsigának sikerült, Duka lemaradt. Így együtt léptettünk tovább, hogy majd valahol utolérjük Zsigát. Fél 8-kor egy kis faluba értünk, de Zsiga nem volt ott, ezért elhatároztuk, hogy a még hat és fél km-re levő faluig gyalogolunk, és ott alszunk. Már abban a hitben voltunk, hogy Zsiga bizonyára Zágreb 30-ig vitette magát. Beérve a faluba az első háznál szállást kértünk, és ott aludtunk. Ezen a napon 37 kilométert tettünk meg, de az utolsó 6 és felet rekordidő alatt,

fél 8-tól 8-ig, a 8 órai harangszó már pihenőhelyünkön, az izzadságtól csuromvizesen talált, ahol nem sokára el is aludtunk. (E napi túra 37, összesen 524,250 km.)

1937. JÚNIUS 27., SZERDA

Dukával fölébredve $\frac{1}{2}$ 4-kor eléggé fáradtan indultunk a már tőlünk 17 km-nyire levő Zágreb felé. Duka többször említette, hogy most már „haladéktalanul” elvállik tőlünk, mert így nem mehet tovább... Vagy hazamegy, vagy elválva tőlünk Susáknak⁵⁷ veszi útját. Tegnap Zsigával is ismét összekapott, és a Zsiga is jónak látja, ha csak *ketten* folytatjuk utunkat... Erős menetelés után érünk be Velika Gornicára,⁵⁸ ahol megtaláljuk Zsigát, aki várt bennünket. Eddig (10 km) hozta az autó, és itt leszállva „lakás” után nézett, amit egy vendéglőben kapott... Most már hárman meneteltünk tovább, és reggeli hűvösön értünk a Zágrebtől 6 km-re levő malomhoz. Ekkor 7 óra volt. Tovább indulva az utolsó „erődöt”, Sveta Klara⁵⁹ falucskát vettük be, és kenyeres reggeli után indultunk tovább. Itt érdekes csalódásban volt részünk: a kilométeroszlop, mely 1-et mutatott, elfogyott, de Zágrebnek hűlt helye. Ellenben jött egy másik tábla, amelyen 3,5 km állt. Ezt is megtéve újabb karós tábla jött, amelyen 4,9 km díszelgett. Már dühösesek voltunk, amikor nagy megkönnyebbülésünkre megpillantottuk a Szávát. A hídnál örökődő csendőrnél érdeklődtünk, hol lehet szabadon fürödni. Leérve a mondott helyre iszonyú mosakodást, fürdést rendeztünk a Szávában. Így felfrissülve, a hídon áttérve végre 11 óra után, 15 napi meneteléssel elfoglaltuk Zágreb elő részét. 12 óra is elmúlt, midőn a város szívéhez közeledtünk.

Sorban találok sentaiakkal. Az első Lackó Mihály, aki elment mellettem, de nem ismert rám, utána Dudás szabó, majd egyszerre hallom a járda széléről: „Szervusz, Miska!” Odapillantva meglátom a

⁵⁷ Nem egészen biztos, hogy Susak, lehet, hogy Sisakra gondol, Sisakra viszont visszafelé kellett volna mennie.

⁵⁸ Pontosabban Velika Gorica.

⁵⁹ A mai térképen közvetlenül Zágreb előtt van Sveta (szent) nélkül Klara.

•

sentai Kalmár Ferit, aki szíves útmutatással szolgált Baráthék lakása felé. Baráthékhoz egy óra felé értünk, és a legszívélyesebb vendéglátásban részesültünk. Ebédet is kaptunk. Itt hagyva hátizsákjainkat (mert itt is alhattunk) délután Karcsi⁶⁰ kalauzolásával jártuk be a város nevezetességeit. Feljegyzésre méltó a Kastner és Öhler cég nagy áruháza, mely háromemeletes palotában van körben elhelyezve. Vételkényszer nélkül bejárhatja az ember, és lift szállítja fel a felső emeletre. Egyszóval nagyon megnyerő, pompás üzlet, ahol mindent vehet az ember a szolgálatára álló 250 fős kiszolgáló személyzettől. Megnéztük a királyi kastélyt is, amely egy Tuškanac nevű liget magaslatán áll. Erős viharos borulás miatt elhagyjuk ezt a városrészt, és elmenve az egyetem felé egy kis pihenőt tartani voltunk kénytelenek, mivel az eső már igen zuhogott. Amikor lecsendesedett, megnéztünk néhány Meštrović-művet, majd a postára mentünk, ahol legszomorúbb s egyben feldühösítőbb sajnálattal vettük tudomásul, hogy csupán egy lap van, amelyért még egy dinár portót is kellett fizetni, de a többi küldemény mind elmaradt! Ez annyira elkésértett, hogy legjobb szerettem volna valami marhaságot elkövetni, annyira bántott, hogy Matild csak egy lapot, s nem legalább egy levelet írt! Nem tudom elgondolni, mi történt otthon!

A postáról hazamentünk, és elbeszélgettünk a sentai kolónia számos tagjával, ú. m. Kalmár Józsi és neje, Győri Imre szabó, [...] sofőr. Baráth Bözsike és ideálja,⁶¹ az egész család. Munkaalkalomról lévén szó megtudtam, hogy szobainast múlt héten kerestek, ami újból elkésértett. Késő estig beszélgettünk, majd megvacsorázva $\frac{3}{4}$ 11-kor tértünk nyugovóra. Ezen a napon délután megtudtam, hogy Duka tovább jön velünk, és megmondtam Zsigának ennek a hátrányait, de Zsiga – úgy látszik, megváltoztatta a nézeteit – akarja Dukát a további útra. (E napi túra 24,400 km, összesen 548,650 km, ehhez zágrebi 32 km, ez mindösszesen 580,650 km. A napi átlagos út 15 napig 38,710 km.)

■

⁶⁰ A korábban már említett Baráth Károly joghallgató volt Zágrábban.

⁶¹ Baráth Károly nővére és Prikidánovics Béla, a későbbi férj.

1934. JÚNIUS 28., CSÜTÖRTÖK

Zágreb... Reggel 6 óra körül ébredtem fel, amikor is megírtam naplóm, ami 8-ig tartott. 8 órakor elhagyva nyugvóhelyünk, felöltözve reggeliztünk, majd elmentünk a börzére jelentkezni... Olyan nagy néptömeget, mint ami itt van, ritkán lehet látni. Negyed egy volt, amikor a jelentkezés véget ért. Elmentünk ebédelni az apácák (milosrdne sestre)⁶² menzájára, ahol egy és egy negyed órát várva kaptuk meg az elég szegényes ebédet: rizslé, krumpligarnírun, olajos saláta és úgy 15-20 dkg kenyér. Innen elmentünk Urbán Antihoz.⁶³ Tőle megtudtam, hogy a szabóiparban itt van a szezon vége, minden szabósegéd megy haza, a munkaalkalom gyér.

Fél 3 tájban indultunk meglátogatni rég nem látott barátomat, Kiss Gyurkát (Maksimirska 33.). Három óra múlt, amikor a lakásával szemben nézegettük a házsámokat – én átnéztem, és láttam egy földszintes ház ablaka mögött egy férfit, aki kezével „gukkert” csinálva a szeme elé nézett minket – Gyuri! Gyuri, a régi Gyuri! Nagy meleg barátsággal fogadott, és keblére ölelt. Lakásába érve leültünk – ott két csemete, Kató⁶⁴ és Ilonka, a papa büszkeségei futkároztak a papa dajkálása mellett, Kissné ugyanis dolgozni volt. Nem tudtuk kibeszélgetni magunkat... Gyuritól sok értékes tapasztalatot hallottam a nehéz életről, sok-sok példát az ő sorsáról, melyek sokkal szentebbek, semhogy naplóba kerülhetnének. Fél 6-kor búcsúztunk el tőle, de a lelkemre kötötte, hogy még meglátogassam. Tőle kimentünk Maksimirbe – ez egy gyönyörű erdős liget, melyet keresztül-kasul szel egy betonmedrű folyócska, rajta regattázók, a part közelében pedig büszke nyakú fehér hattyúk úszkálnak, és a gyerek- és népsereg nagy élvezettel „kiflizteti” őket. Ettől balra terül el a szép Zoološki vrt, az állatkert. Itt megváltjuk 2 dináros jegyünket, és belépünk az állatkertbe, ahol is elsőnek egy jegesmedvepár fogad fehér,

⁶² Irgalmas nővérek.

⁶³ A lánya, K. Urbán Márta elmondta, hogy édesapja évekig élt Zágrábban. (Később Márta és az öccse is Zágrábban járt egyetemre.)

⁶⁴ Ezek a gyermekek Zágrábban születtek, és a család akkor jött vissza Zentára, amikor a várost „visszacsatolták” Magyarországhoz. Kiss Kató ma Zentán él, dr. Domány László özvegye.

•

jeges tábláknak formált cement vagy beton „jégbarlangjában”. Második állomás: sokszínű, tarka papagájok ketrece. Sasok, majd apróbb madarak ketrece előtt elvonulva következik a tigris, oroszlán és barna medvék, majd maláji medve ketrece után az indiai elefánt elkerített „sétánya”. Újból madarak és pávák, majd egy betonfolyócskában elketrecezve vidrák, melyek füttyre és pisszegő hangra lomhán kibújnak a vízből a partra. Tovább menve élénk tűnik egy nagy elkerített térség, amelyben dromedárok, egypúpú csúnya tevék, vadlovak és zebrák kecsgették, illegették magukat a valódi afrikai mintára készült szalmatetős kerek szalmakunyhók előtt vagy között. Ezek szomszédságában van elhelyezve afrikai tollas társuk, a struccmadár, amely dacára nagy testalkatának nagyon könnyedén lépeget ide-oda. Továbbmenve őzek, szarvasok, bengáli kecskék, majd dámvadak vagy fehér szarvasok ketrece után a majmok ketreceihez jutunk. Hát itt van csak az igazi élet: gyerekek, felnőttek igazi öröme és mulatsága itt látható. Különböző fajú majmok ugrálása, kúszása, bukfencező, hintázó játéka mind-mind igen mulatságos élvezetet nyújt a nézőnek. Ezek után van még egy pár szarvas- és lámafajta ketrece, továbbá madarak és végül egy nagy teknősbéka. Általában az állatkert nem olyan nagy, de az ember úgy érzi, hogy Afrika dzsungelében jár a fehérmárvány szfinxek és a szalmatetős afrikai kunyhók között. Nagyon kellemes élvezettel hagyjuk el az állatkertet, és a folyó partján egy kis ideig élvezzük a halak –3-4, sőt 5 kilós potykák – etetését. Nagyon érdekes látvány, mikor az ember a vízbe dobja a kiflidarabot, és a nagy testű hal lomhán közeledve egész a víz felületére jöve kapja el a kiflit.

Maksimir előtt most közeledik a befejezéséhez az újonnan épülő nagy Sokol stadion, amelyben augusztusban lesznek a versenyek. Már jól megéhezve iparkodunk haza, mert reggel óta nem voltunk otthon. Ott találjuk a „Magyar Sentai Kolónia” számos tagját Kissnével és csemetével együtt. Értünk jött, hogy meghívjon bennünket másnapra, Péter-Pálra ebédre. Beszélgetve megvacsoráztunk, közben megjött Gyuri is, és indítványozta, hogy menjünk velük egy kicsit sétálni. Elkísértük haza őket, ahol tovább beszélgettünk, és úgy elmúlt az idő, hogy $\frac{3}{4}$ 11 volt, mikor indulni készültünk, de újabb témák előjövetele után csak $\frac{1}{4}$ 12-kor búcsúztunk el, és így $\frac{1}{2}$ 12 után tértünk nyugalomra. Lefeküdve sokat gondolkoztam a hallottakon és látottakon. Nagyon sok sentai

magyar él itt, nem is gondolná az ember... *Gondolataim haza szállnak, és végtelen szomorúsággal gondolok szeretett Pipikémre. Miért nem írt ő többet, nem tudom. Valaminek kellett történni, ami befolyásolja őt...* Délután voltam a postán újból, hátha jött valami, de hiába! Írnom kellene neki, de *úgy érzem, nincs jogom*, nincs mit írnom, hisz neki máris kezd mindegyé válni távoli személyem. Pedig a Kiss példái után *a zágrebi élet után úgy szeretném őt ide hozni, mint nejemet*. Itt olyan sok szép van, és élni lehet, csak akarat – erős akarat és kitartás kell a nő részéről. Gyuri is nagyon szeretné, ha itt maradnék, de kellene legalább egyheti kitartás, azaz eltartás, míg elhelyezkedhetnék. Kézimunkázó nőt állandóan keresnek magas fizetéssel... *De vajon megtörténik-e valaha, hogy párosan itt éljünk Matilddal – ez a jövő titka...*

1934. JÚNIUS 29., PÉNTEK (PÉTER-PÁL)

Reggel 6 órakor fölébredve naplóírás, majd fölöltözve elmentünk a zágrebi kéttornyú, gyönyörű „Hrám” templomba, ahol a főpüspök celebrálta a misét. A templom tornyáról gyönyörű kilátás nyílik, ahova lift viszi fel a nézőt.

Fél 11 volt, amikor elmentünk a Gyurihoz, ahol elbeszélgetve fél egykor ültünk ebédelni. Nagyon kitűnő ebéd volt: apróléklevés, kacsapaprikás, pörkölt káposztasaláta. Ebéd után egy ideig dajkálva, majd elbeszélgetve lassan ¼ 4-kor elindultunk kirándulni Maksimirbe. Itt több felvételt készítettünk a gyerekekről és az egész társaságról. Ittunk egy liter bort, és a borulásra való tekintettel elindultunk haza...

Érdekes, hogy milyen szabad erkölcsstelenség van itt kinn. Előttünk balra a gyöpon fekszik egy pár, és úgy csókolóznak, hogy az ember szinte irigyli... amott egy pár ölelkezve tűnik el az erdőben... Hét óra volt, mikor hazaértünk „teherrel”, ugyanis a csemeték elálmosodtak, és az egyiket Gyuri, a másikat meg én karba véve vittük haza. Gyuriéktól Baráthékhoz mentünk, és jól bevacsorázva tértünk vissza Gyuriékhoz egy kicsit kártyázni. A Duka innen írt haza egy lapot pénzért. Közben jöttek a Baráth Mariskáék,⁶⁵ és elbeszélgettünk. Fél 10-kor a fiúk

⁶⁵ Ő a Baráth család másik lánya, Károly és Bözsi testvére.

•

hazamentek Baráthék lakására, én meg maradtam Gyuriéknál aludni. Tíz órakor távoztak Baráth Mariskáék, és utána lefeküdvé még jó ideig elbeszélgetve aludtam el *gondolataimmal, amelyek hazavittek Pipikémhez*. Ezen a napon megtudtam, hogy esetleg bejuthatok egy nagy szabóműhelybe, melynek vezetője Hevér Lajos⁶⁶ sentai barátom. Ha kitartásom van, esetleg 4 dináros órabérrel felvesznek. Holnap kell elmennem délután 3 órakor.

1934. JÚNIUS 30., SZOMBAT, ZAGREB

Reggel fél 5-kor ébredtem fel, és forgolódtam, nem tudtam elaludni, majd 6 órakor felkelve, megmosakodva leültem írni Pipikémnek, majd utána naplómát írtam meg. A tegnapi borulásból szép nagy szemű eső kerekedett, ma nagyon szomorúan esik, ami igen elkedvetlenítőleg hat lelki kedélyállapotomra – mintha engem siratna. Tíz órakor Gyurival városba mentünk, ahol a postán találkoztam a fiúkkal. Föladva a levelet elmentünk a Gornji grádba⁶⁷ egy üzlet után, majd fél 12 lévén a munkásbörzére mentünk, ahol $\frac{3}{4}$ egyig vártunk hiába, sem segílyt, sem ebédet nem kaptunk, és így éhes hassal ténferegünk ide-oda, majd elmentünk az Urbán Antihoz a csomag hazaszállítása miatt. Reá $\frac{3}{4}$ 2-ig vártunk, majd elintézve a csomagkérdést, hazamentünk, és igen jóízűen ebédeltünk meg $\frac{3}{4}$ 3-kor. Ebéd után becsomagoltuk a hazaszállítandó dolgokat. Én a következő dolgokat küldöttem haza: 1 bricsesz nadrág, 1 fehér alsó nadrág, 1 fehér trikó, 1 gumigallér, 1 hajkefe, 1 borotva, 1 szemüveg, 2 horgolótű, 3 bőrszj, 1 csibuk.

Becsomagolva fél 6-kor vittük el az Antihoz, akit kikísérve az álmásra és megvárva a vonat indulását (6.20) hazamentünk fél 8-kor. Megvacsorázva és nagy mosdást rendezve $\frac{3}{4}$ 10-kor tértünk nyugovóra. Ezen a napon kellett volna Hevér Lajoshoz menni, de a sok elkeseredett kapkodás után elkéstem. Még nem tudom, hogy mi lesz, hogy lesz. Lefeküdvé még elolvastatva egy kicsit – elaludtam.

■

⁶⁶ A zentai Hevér Lászlótól megtudtam, hogy nem volt rokonuk Zágrábban, az itt említett Hevér másik család tagja lehetett.

⁶⁷ Felsőváros.

1934. JÚLIUS 1., VASÁRNAP

Reggel fél 4-kor keltünk fel a Gyurival, és tegnapi határozat szerint elindultunk esőben a Szavica nevű folyócskára horgászni, ahova szép csendes eső kísért bennünket. A fiúk is fölkeltek, de az eső hallatára visszabújtak fészükbe. Mentünkben a Kuklis Pistához⁶⁸ tértünk be, majd hármásban lementünk a folyóra. Rossz napunk volt, csak egy halat fogott a Pista, de a Gyuri elszalajtotta, utána nem is „kapta”, nem-hogy fogtunk volna, ellenben az eső szépen megáztatott bennünket. Hat óra körül kijött a Pista horvát származású, igen kedves és szép kis feleségjelöltje, aki tejbe főtt „gancest” (puliszkát) hozott ki, amit igen jóízűen fogyasztottunk el, majd utána szép lassan készülődtünk haza a Pistáékhoz. Pista tűzoltógyűlésre ment, én meg hazafelé indultam, hogy jókor hazaérjek. Ugyanis Baráthék meghívtak bennünket ebédre, és fel kellett öltöznöm. $\frac{3}{4}$ 9-kor értem haza, cipőt pucolva, átöltözve „parádéba” beszélgettünk, majd egy lapot írtam Pipikémnek. Fél 12 után elmentünk Baráthékhoz ebédre. Az ebéd igen kitűnő volt: húsleves májgombóccal, édeskáposzta-főzelék, dinszelt marhahús és mákos tekercs. Ebéd után 4 óráig elbeszélgettünk, majd elhatároztuk, hogy felmegyünk a Tuškanacra, de útközben elfogott az eső, és így a Gornji grádból visszafordultunk. Közben egy templom elé érve a Duka erősítette, hogy nem katolikus, míg én katolikusnak tartva fogadtunk 10 dinárba, amit én nyertem meg. A templom Szent Márk nevét viselő katolikus templom.⁶⁹ Hazaérve a Gyuriékhoz fél 7-kor ott találtuk Baráth Máriát a férjével, elbeszélgettünk, majd megvacsorázva fél 10-kor feküdtünk le. Gondolataim szüntelenül hazaszállnak, és kétközi reménnyel várom a jövő két napot, amikor el kell dőlni a fordulatnak jobbra vagy balra...

⁶⁸ Később ő is visszatért Zentára. Az 1944. november 9-én likvidált személyek névsorában 29-es sorszám alatt szerepel: Kuklis István, Zenta, 1908., r. kat. magyar, nőtlen, vagyontalan (Molnár Tibor: *A Zentai Városparancsnokság válogatott iratai 1944–1945*. Szeged–Zenta, 2011). Neve a temetőben emelt emléktáblán olvasható.

⁶⁹ Ebben a templomban esküdött meg Matilddal 1934. december 11-én.

•

1934. JÚLIUS 2., HÉTFŐ

Nagyon rosszul aludtam, a Zsiga állandóan kitakart, derekam megfázva fájt, úgyhogy már fél 5-kor nem aludtam, hanem fél 6 után felkelve, megmosakodva és reggelizve ülök le a naplóm mellé, amit $\frac{3}{4}$ 8-kor hagyok abba. Ki kell készítenem az alsóneműm, mert Veronka (Kissné) megígérte, hogy kimossa mind.

Kilenc óra volt, midőn a városba mentünk a bözseré az ebéd végett... Itt végigjártuk az összes irodákat a főnöktől az írnokig, mindet a segélykérés miatt nyaggatva, de kettőnket elutasítottak, míg Zsiga nagy cirkusz árán kapott 20 dinár rendkívüli segélyt, ellenben ebédet nem kapott.

12 órakor elmentem a Hevért kivárni, és fél egykor tudtam meg, hogy 2-ig dolgozik. Utána elmentünk a menzára ebédelni, ahol fél 2-ig várva nagyon „tréfi” ebédet kaptunk: valami málos tarhonyaleves és savanyú káposztafőzelék, amelybe „hüvelykujjni” sárga bab volt „főzni téve”, mert még olyan ropogós volt, hogy Sentára küldve még kikelt volna. Ebéd után újra felkerestem Hevért, de megtudtam, hogy el van foglalva, így elkeseredve és a naptól eltikkadva indultunk a Tuškanacra. Ez egy gyönyörű hegyoldali erdős park tekervényes köves utakkal és villákkal. Itt van a jobb kéz felőli magaslaton a büszke királyi várkastély, amely igen szép látványt nyújt a szemlélőnek. Itt jó ideig ülve találkoztam a sentai Lakatos Gyula nevű szaktárssal, aki szintén annál a cégnél dolgozik, ahol a Hevér. Tőle megtudtam, hogy nagyon bajos és nehéz bejutni, mert szervezett munkások vannak, de – barátságával biztatva – majd elkövet mindent, hogy ha lehet, felvegyenek. A válaszáért másnap kell egy órára elmennem.

Hat óra után hazaérve és megvacsorázva a Gyuri a fiúk társaságában elment hurcolkodni a Baráth Máriaékhoz, én meg egyedül maradvam teljes lélekkel fogtam írásba, hogy Pipikémnek egy kis részletes beszámolót küldjek Zágrebból. Közben besötétedve az ablakhoz ültem, és bámultam a főutcai (Maksimirska 33.) villamos- és népforgalmat, mialatt gondolatban otthon jártam Sentán drága szeretteim között... Magányomat Bukvics bácsi (Gyuri lakója) zavarta meg hazajövetelével. Majd Gyuriék is hazaértek, és fél 10-kor nyugovóra tértünk.

1934. JÚLIUS 3., KEDD

Ma a harmadik, jubileumi napra való tekintettel $\frac{1}{4}$ 6-kor ébredtem fel, és felöltözve elmentem a *Jutarnji list*⁷⁰ kiadóhivatala elé a betöltendő állások hirdetéseinek átnézése végett. Semmi! Innen $\frac{3}{4}$ 8-kor tértem haza, ahol kenyeres reggeli után ültem le írni a naplóm előző napjának eseményeit. Napló után a tegnapi levelemet folytattam, majd $\frac{1}{2}$ 11-kor elmentünk a munkásbörzére ebéd miatt. Itt 12.10-ig vártunk eredménytelenül, ebédet nem kaptunk, ellenben én kaptam egy pincéri állásra címet (Isidor Eisler, Garešnica)⁷¹ egy Zágreb melletti kisvárosba. Ennek igen megörültem, de még több öröm is ért ezen a napon. A börzén azt mondták, hogy ha megkapom az említett állást, kapok oda ingyenyjegyet és segélyt is. De ezek után is csak elmentem a Hevért kívárni $\frac{3}{4}$ egyre a műhelyből (Grünsberg „La Mode”, Ilica 10.). Jött is Lajos, a legnagyobb barátsággal fogadott, és hajlandónak mutatkozott állásba juttatni engem. „Munkás kell” – mondotta, csak a műhely kicsisége miatt nem vesznek fel munkást. 25-en dolgoznak, és a hely szűk, de azon biztató ígérettel búcsúzott tőlem, hogy utánanézz, és minden lehetőség szerint beállít! A válaszáért csütörtökön délben kell jelentkeznem! Közben a Lackó Miskával is találkoztam, ki inastársam volt, és akinek itt önálló műhelye van a Savska cestán. Ő is bizonyos hajlandóságot mutatna alkalmazásomra, barátságosan meghívott, menjek el hozzá – holnap teszem tiszteletemet. Azon elv után megyek, hogy ha nem az egyik, hát a másik helyen csak munkába állhatok majd végre!

Dél előtt, midőn hazafelé jöttem, betértem a Szent Péter-templomba, és imával kértem Istentől a boldogulásomat, amit csak munkával érhetek el. Közben megtudtam három helyszerző ügynök címét is, őket is holnap keresem fel, hátha a szobainasi állás is kifizetődő lehet – aki mer, az nyer! Úgy gondolom, hogy 6 közül egy majd csak lesz, és véget vehetek ezen mindennapi örökös nyugtalanságnak és bizonytalanságnak...

⁷⁰ Reggeli Lap.

⁷¹ Garešnica elég messze van Zágrábtól, valószínű, hogy elírás, és Granešináról lehetett szó.

•

Negyed 2 volt, midőn hazaértünk, és csupán puha kenyér ebédrel jubiláltuk a harmadik hetet, amióta hazulról eljöttünk. Talán ezért volt ma egy kis szerencsesugárzás felém. Ebéd után komóttá⁷² téve magunkat olvastunk, majd lefeküdve én el is aludtam egy kicsit, de a legyek szemtelensége csakhamar véget vetett ennek. Felkelve, megbo-rotválkozva leültünk beszélgetni.

Ma oda volt Veronka dolgozni, és délután 5 óra tájban jött haza. Hozott tökfőzeléket, és megvendégelt minket is. Utána még mesél-tünk egy kicsit, majd Gyuri, Veronka és Zsiga a gyerekekkel elmentek Marikáékhoz megnézni az új lakást, én meg a Dukával hon maradva az ablaknál ültünk, majd villanyt gyújtva megírtam e napi naplóm, majd a Gyuriék fél 9-kor hazajöve lábat mostunk, és lefeküdtünk.

1934. JÚLIUS 4., SZERDA

Reggel rossz alvás után 6-kor keltem fel, és megmosakodva elmentünk a Zsigával $\frac{3}{4}$ 8-kor szakadó esőben a postára, ahol egy lapot adtam fel egy pincéri állásra. Innen a munkásbörzére mentünk, ahol a Zsiga állás után nézett, de mivel nem volt, és nem reggeliztünk, pénzünk sincs már, csak egy dinár, elmentünk Baráthékhoz, ahol a Katica néni⁷³ kimosta a fiúk ruháit, de beteg lévén nem tudta kivasalni. Így mindenholi szerencsétlenség után vettünk utolsó pénzünkön 1,25 dinárért kenyeret, hazamentünk, és bevágtuk, majd elbeszélgetve az ott levő Kuklis Pistával fél 11-kor mentünk el a munkásbörzére ebéd miatt. Itt én és Duka kaptunk ebédjegyet, a Zsigát meg bevittük, és két ebédből hárman ettünk. Ebéd után a *Jutarnji list* hirdetéseit néztük át, majd találva egy szabómű-helyt (Rever, Ambrosevič 4.) és egy mechanikusi állást, a fiúk elmentek Baráthékhoz a ruhákért, *én meg bementem a postára levél után. Hát levél volt, amiből sok minden rosszat és elkeserítőt olvastam... Ilyen az élet... Az ember jót, örömet vár, s helyette rosszat és bánatot kap...*

■

⁷² Kényelmes.

⁷³ Az itt név szerint nem említett Baráth István, Pista felesége. Pista a már említett Károly, Mária és Bözsike testvére. Az ötödik testvér, József, adatközlőm, Kuruncziné Baráth Anikó édesapja is élt egy ideig Zágrábban, építkezéseken dolgozott.

A levélből megtudtam, hogy a csomag egy hete el lett küldve. Azonnal reklamáltam a levélpostán, ahonnan a csomagosztályra utaltak, de itt csak 3 óra után lévén nyitva hazarohantam, hogy befejezzem félig kész leveletem, majd vissza a postára $\frac{3}{4}$ 4-kor.

A kisasszony elvéve a vevényt 5 dinárt kért, ami nagy zavarba hozott, mert nem volt egy fillérem sem, így rohantam haza, hogy Gyuritól kérjek. Útközben találkoztam a fiúkkal, kiknek átadtam az arany nyakkendőöt eladás végett. Hazaérve (kb. 4 kilométernyi a postától) Gyuri adott volna, de neki sem volt, így ő is kölcsönt kért, és adott öt dinárt. Rohantam vissza, útközben a hazatérő fiúkkal ismét találkoztam, és átadtak 15 dinárt, a tő eladásának árát. Kiváltva csomagom ismét hazafelé tartottam, ahova már fél 7-kor értem. Azonnal felbontva (a csomagot), azt át sem nézve a levelet vettem ki, amelyet elolvasva képes lettem volna még öngyilkos is lenni! *Nagyon rút meggyanúsítást és rágalmozást kapott Pipikém reám, amit átvett anélkül, hogy engem meghallgatott volna.* Nagyon elkeserített, és nem érdekelve többé a csomag tartalma azonnal leültem írni. Közben a szám iszonyatosan fáj. Ugyanis jobb alsó fogsorom húsa gyulladásba jött, ami által egy nagy púp vagy daganat nőtt a nyelvem felé, és igen zsenírozta azt, és *nagy fájdalmat okozott, de kiskutya volt a Pipikém leveléhez!* Írtam egész fél 12-ig, és addig 8 oldal kereskedelmi ívet írtam meg – *feltártam lelkemet és helyzetemet igaz voltában Pipikémnek,* majd nagyon fájva már a szemeim aludni tértem.

1934. JÚLIUS 5., CSÜTÖRTÖK

Reggel fél 4-kor kelve fel azonnal leültem és továbbírtam hosszú levelem, amely végül is 10 oldalt tett ki, de nekem nagy megnyugvásomra szolgált. Elvégezve a naplót jegyeztem, és szomorúan állapítottam meg, hogy az estéli 15 dinárból a vagyonom 50 para: megadtam a Gyurinak 5 dinárt, 5 dinár a vacsora, 3 a kenyér, 1 a cigaretta és 50 para a két ív papír. Reggelim nincs, mert a csomagból nem akarok enni, amíg levél nem jön Matildtól, és így éhes hassal indulok a munka mai megtudása miatt, és ha nem lesz, elhatároztam, hogy megvárom Pipikém választát, továbbmegyek csavarogni. Fél 10-kor bementünk a fiúkkal a börzére,

•

de ünnep (Cirill és Metód) lévén nem volt hivatal, és így lemondunk az ebédről. A Zsiga elment egy címre (Vinogradska) munka után, és én szintén elmentem a Lackó Miskához munkába állás végett. A Lackó nagyon barátságosan fogadott és kezelte kérésemet, de választ csak holnap kapok tőle, amikor is ebédre megyek hozzá. Munkája most neki sincs sok, de kevés fizetéssel esetleg alkalmaz, míg a szezon nem jön. Tőle 12 órakor jöttem el, és az Ilića 10-nél vártam a Hevért, aki mára ígérte a válaszádat. Negyed 2-ig vártam éhes hassal, de a Hevér nem jött, és így csalódva és éhesen tértem haza. Itthon lévén egy darab kenyér abból ettünk hárman, majd egy kicsit lefeküdvé pihenni elaludtam fél 4 után, és csak fél 6-kor ébredtem fel. Elbeszélgettünk Gyurival, majd a kislányokat dajkáltam az ablaknál. Nyolckor villanyt gyújtottunk. Lefeküdtünk, és olvastunk fél 10-ig. Én tegnap a *Gyimesi vadvirág*ot olvastam, ma este pedig a *Vereshajút* kezdtem olvasni, melyben édes Pipikémhez hasonló lányról van szó... Még az első felvonásánál tartok. Villanyoltás után nem tudtam elaludni. *Gondolataim furt otthon jártak, és Pipikémmel voltak elfoglalva. Nagyon sokat gondoltam reá és róla, és úgy elfogott a vágy ott lenni nála – most, „amikor az est mesélni kezd”.* Sokáig nem jött álom a szememre, végül is megnéztem az órát: negyed egy volt éjjel, és én még semmit sem aludtam. Utána azonban végre elaludtam, és ébrenléti gondolataim álmomban folytatódtak... *Otthon voltam Pipikémmel, aki igen nagy örömmel fogadott. Talán a valóságban nem is így lenne!... Jaj, de érzem a távolságot most közöttünk!*

1934. JÚLIUS 6., PÉNTEK

Reggel az éjjeli rossz alvás után nagyon csüggedten keltem fel $\frac{3}{4}$ 5-kor, és elgondoltam, hogy 4 órai alvás bizony egykettőre még rosszabb színt ad arcomnak, mint amilyen rosszban már most is vagyok... Nagyon sovány és gondolkozó lettem, mióta hazulról eljöttem, mert most érzem, mi az élet...

Negyed 9-kor bementem két helyszerző ügynökhöz (A Schvarc, Skalčićeva és Kohn, Prolaz „Tuškanac”) szobainasi hely miatt, és mind a két helyen azt a választ kaptam, nézzek be többször, mert elég sűrűn keresnek. Innen elmentem a börzére ebédért, ahol elutasítottak, innen

elmentem a *Jutarnji list* hirdetéseit nézni, ahol találkoztam srbobrani gyerekpajtásommal, Bernhardt Henriekkel, aki szobafestő lévén szintén nem dolgozik. Tőle elválva kb. 10 óra tájban újból elmentem a bőrzére a fiúkat megkeresni. Őket nem találva elindultam a Lackó Miskához, ki ebédre hívott meg. Eltévesztve az utcát a Preradovićeván mentem végéig, és kijutottam az Általános Munkásbiztosító Pénztár (betegségélyző) nagy monumentális palotája elé. Innen jobbra véve utamat végre is $\frac{3}{4}$ 11-kor értem Lackóhoz. Itt elbeszélgetve (három segéd dolgozik: Lackó öccse, valami Pista – sentai – és egy dalmatinac) fél egykor mentünk el Lackó lakására. Az ebéd jó, de kevés volt. Menü: mindenféle zöldségből leves, édeskáposzta-főzelék és disznósült, utána körte, alma. Ebéd után elbeszélgettem Lackóval, akitől megtudtam, hogy két éve mester. Semmiből kezdte, és ezen két év alatt szép műhelye, szép lakása a be rendezéssel együtt, és most csináltatott 6 matracot és két ágyat, szekrényt. Tavaly nyaralni volt Dalmáciában, ami 5000 dinárjába került, és ellenben mikor Zágrebba jött, utcán aludva 2-3 napig sem evett. De szorgalma és munkakedve megkapta jutalmát. Munkája most nemigen van, de megígérte, hogy ha csak lehet, alkalmazni fog, esetleg a jövő héten. „Esetleg” – ez az a szó, melyet itt olyan sokszor hallottam már. Istenem, én meg így élek itt, bizonytalanságban, számkivetve, csupán Kiss Gyuri vendégszeretetét élvezem, talán terhükre is. Délután fél 4 volt, amikor elváltam Lackótól, és egyenesen hazamentem, majd – Veronka dolgozni lévén – a gyerekekkel szórakoztam fél 6-ig, amikor jött Kuklis Pista a „nejével”. Utána nemsokára hazajött Veronka is, hozott húslevest és uborkafőzeléket, így kaptunk tőle vacsorát. A fiúkra igen ráfért, mert reggeli nélkül és gyér ebéd (az otthoni szalonnából) után igen éhesek voltak, és azt a határozatot hozták, hogy holnap – szombaton – induljunk tovább... Ezt elmondtam Gyuriéknak is, de azt a tanácsot adták, hogy inkább maradjak itt, ha biztatnak munkával, de nem tudom, vajon miből élnék addig, ha otthonról sem gondolnak rám éppen „előnyösen”. Nem tudom, mit tegyek!? Szinte szünet nélkül gondolok haza, Pipikémre. A Kuklis nejejelöltje igen szép és barátságos, szőke horvát leány, kinek megmutatva páros képünket azonnal a legnagyobb tetszését nyilvánította Pipikém iránt, és megbeszéltük vele, hogy ha idejön a Pipikém, azonnal megbarátkoznak vele. Ő nem tud

magyarul, Pipikém meg horvátul (ami sokkal könnyebb, mint a szerb), és így egymást tanítva egyhamar megtanulnak majd egymás nyelvén! Távozásuk, 8 óra után mi is nyugalomra tértünk, és én a hallottakon és a beszélgetésen Pipikémre gondolva tervezgettem – majd álmomban is folytattam. *Érdekes, hogy minden éjjel Pipikémmel vagyok elfoglalva, nem hiába állandóan, reggel, délben és nap közben is reá, furt csak óréá gondolok, hogy „miért nem vagyunk mi már boldogok”.* Ma küldöttem neki egy zágrebi lapot, a katedrálist, nem tudom, tetszik-e neki. Este fél 10-kor feküdtünk le, és még egy kicsit elbeszélgetve elaludtunk. Álmomban jött ide Pipikém, kit lázas türelmetlenséggel vártam. Nem tudom ellenben, hogy valójában mit gondol felőlem, és mit határoz sorsunkról.

1934. JÚLIUS 7., SZOMBAT

Az éjjel fél 3-kor felébredtem, mert Gyurinak igen fáj a foga, és felkelt. Én szintén. Jó félórai beszélgetés és fennlevés után újból lefeküdtünk, majd a Gyuri fél 5-kor indult halászni. Én is felébredve sokáig elgondolkoztam álmomon, majd újból, Gyuri távozása után, elaludtam, és először, mióta Zágrebban vagyok, aludtam jóízűen egészen 7 óráig. Felkelve naplómát írtam meg, majd reggelit kapva Veronkától lassan újból indulok a szerencse után. Talán ma jobban sikerül! Közben levasaltam csíkos nadrágom, mert itt furt abban voltam, utána, mivel levelet kaptam Pipikémtől, azonnal választ írtam. Elvive a postára bélyeg nélkül adtam fel, mert egy fillérem sincs. A börzén volt egy urasági szolgálai állás, de csak hétfőn tudok ott valamit intézni. Innen a két helyszerző ügynökhöz mentem, ahol szintén biztatás volt a válasz. A Hevért vártam tovább 12-től fél 2-ig, mikor is egy munkás jött, és értésemre adta, hogy Hevér nem jön ki... Tessék! Éhesen várni és választ sem kapni – rém elkeserített minden. Hazamentem, ahol a Kissné adott egy kis paprikásmaradékot babsalátával. Ebéd után olvasni kezdtem a *Vereshajút*, de eszem otthon járt. *Nincs nyugtom – a bizonytalanság öl az otthoni változás és vádák miatt. Leülök írni Pipikémnek keresve a nyugtom – mindent őszintén feltárok neki, még mielőtt tudnám választát...* Keresem a tőle jött leveleket, és elkeseredve és felháborodva

veszem észre, hogy nincs – valami gazember kilopta a zsebemből (a kabátom külső zsebében tartottam ideiglenesen). Nagyon bántott ez is, mert eme levél nagyon sok mindent idézett elő! Olyan szerencsétlen vagyok mostanában, legjobb volna nem élni! Mindent tűvé teszek, a levél eltűnt! Érdeklődöm a fiúknál. Nem vették ki állítólag, de gyanúmat nem tudták elaltatni, mert már megtörtént, hogy írásomat tudtom nélkül kivették. Írok, írok, egyedül vagyok a szobában, a Veronka a kislányokkal kiment az udvarba játszani, a fiúk meg elmentek a Baráth Mariskáékhoz zárat javítani és villanyt szerelni. Már setétes van, amikor papír híján abba hagyom levelem, és az ablakhoz ülve nézem a forgatagot. Kissé megnyugodtam, hogy kipanaszkodtam magam a levélben – vallomásomat. De a sors nem hagy nyugodni... A túloldalon megy egy lány kék ruhában, dús, bubis aranyhajjal. Majd felkiáltok csodálatomban és meglepetésemben: „Matild!” – de nem ő az, sajnos. Ő messze van ide! Az ablaknál ülve otthon vagyok újból, és látom, mint kapcsolják be a rádiót (¼ 9 van), és hallgatják a *Csárdáskirálynő* operettet, én meg itt gubbasztva „Lázár” vagyok az élet vígságaiban. Veronka fél 9-kor bejött, és a fiúk is nemsokára hazajöttek. Veronka megmutatta a gobelinridikült, melyet a Gyuri festett. Ezzel is foglalkozik, és mondhatom, nagyon ügyes mestere. Több személyt festett meg fényképről gobelinre, és így kivarrták. Megtudtam, hogy itt nagyon nagy árat fizetnek a gobelinvarrásért. Például: egy 140 × 80 cm-es kép kivarrási díja 5000 dinár volt. Egy személynek a „hasonmás” festése és kivarrásáért (60 × 30 cm) 900 dinár jár. És végül egy ridikülnek csak a kitöltéséért 100-120 dinárt, sőt 140-et is fizetnek, mert Zágrebban igen nagy értéke van. Kész ridikül 4, 5 sőt 600 dinár. Elhatároztam, hogy ezeket megírom Pipikémnek és dr. Tóthnének⁷⁴ is, mert itt nem kellene nyavalyás fizetésért éjszakákon át gürcölni minden haszon nélkül. Itt egy horgolt kesztyű bolti ára 50-55 dinár, és kelendő! Kilenc óra volt, amikor lefeküdtünk, és én még sokáig gondoltam haza Pipikémre és arra, hogy minél előbb eljönne ide – ezzel aludtam el.

■
⁷⁴ Dr. Tóth Béláné, Izabella, ismertebb nevén Muci mama kézimunka-iskolát vagy -tanfolyamot, esetleg -műhelyt tartott Zentán. „Pipikém” nála tanult, és nagyon jóban voltak, ő lett a pár első gyermekének, Lacinak a keresztanyja.

•

1934. JÚLIUS 8., VASÁRNAP

*Egész éjszaka hon voltam, és Vecám⁷⁵ igen harciasan bánt velem – lám, még álmomban is ezzel vagyok elfoglalva minden éjjel! Hát nem különös ez? Vele alszom el, és reggel, mikor felébredek, ő az első gondolatom: felkelt-e stb. Ily gondolatokkal eltelve 5 órakor keltem fel, és megmosakodva, megborotválkozva, „tisztán” ültem neki naplómnak – egy kicsit sietnem kell, mert fél 9-kor ebédet kell vinnem Gyurinak, aki tegnap reggel óta oda van halászni Kuklis Pistával a 8-10 km-re levő folyón. Negyed 9 után indultam el a Zsiga–Duka kíséretében, akik le akartak jönni fürödni, de Kukliséknál meggondolták magukat, mivel messzinek találták a még 8 kilométerre való gyaloglást. Visszatértek a városba – Baráth Marikáékhoz voltak ebédre híva. Negyed 10 volt, ahogy Kuklisékhoz értünk, és innen azonnal továbbindultam, hogy a „fiúkat” az Ivan folyón (8 km) megkeressem, mert a nap hevesen tűzött le... Egyedül ballagok a szennykanális partján, és gondolatban otthon voltam, és láttam, mint csomagolnak lázasan vagy már az állomáson is vannak Pipikémék dr. Tóthnéval. Kb. 11 óra lehetett, amikor a folyó partjára értem, és először bal oldalán kerestem a fiúkat, majd a jobb oldalra tértem, és állandó „Gyuri! Pista!” kiabálással kerestem őket, de hiába. Már lemondtam minden reményről, és a tikkasztó déli melegben indultam vissza, majd egy fa árnyékában leültem pihenni. Ahogy ültem, jött három biciklis horgász, akiktől csak úgy találomra megkérdeztem, nem ismerik-e a Kuklis Pistát, mire az egyik azt válaszolta a legnagyobb meglepetésemre, hogy ismeri, hazament már, mert otthon történt valami. Nem tudtam, mit tegyek. Vártam. Egyszer jött egy parasztfiú, kitől megkérdeztem, hol picéznek még itt. Mire ő az egy kilométerre jobbra folyó Szávát említette. Gondoltam, még oda is elmegyek, s ha ott sem lelem meg őket, hazamegyek. Tele voltam elkeseredéssel! *Pipikém most bizonyára otthon, a hűvös szobában talán a legdühösebb hangulatban ír nekem, míg én most is csak meleg szeretettel gondolok reá...* Ilyen gondolatokkal mentem az erdőben a Száva felé, mikor egyszerre éles kurjantással élem toppan a Gyuri. Elmondta, hogy aludtak, ezért nem*

■
⁷⁵ Amikor haragos, akkor nem „Pipikém”, hanem Veca.

hallották a kiabálásomat, s most taláломra jött ki az útra, hogy nem jövök-e már, mert kezdett éhes lenni, és a forrásra ment vízért. Csakhamar a tett színhelyén voltunk, ahol az első dolgom volt fürdőnadrágra vetkőzni, mert nagyon melegem volt. Jó ebéd után egy kicsit pihentünk, majd a fiúk újból nekiláttak az én szememnek olyan furcsának tűnő pecázásnak, ami csak a horog vízbe eresztéséből és kivevéséből (mártogatás) áll, mert igen gyors a víz, de hal az roppant sok és nagy van. Negyed 7-kor indultunk haza (16 km) úgy 3-4 kiló hallal. Kuklisékhoz este fél 8-ra értünk, itt egy kicsit megpihelve 7 óra 50 perckor Gyurival erős ütemben kilépve $\frac{1}{4}$ 9 után otthon voltunk. Veronkával azonnal megpucooltuk a „zsákmányt”, 10 óra után megvacsoráztunk, és $\frac{3}{4}$ 11-kor feküdtünk le 30 km-es túra utáni fáradalommal. Úgy érzem, hogy Pipikém moziban volt, s talán épp most jön ki vígan, boldogan, talán kettesben! Ma este megtudtam, hogy a fiúk úgy döntöttek, holnap dél előtt továbbindulnak, s engem itt hagynak. Nem törődtem vele, csupán az izgat, hogy minél előbb munkába álljak, és keressek, mert a Gyuriék most elfogadtak, hogy adnak enni, s majd ha dolgozok, megfizetek, de nem szeretem ezt az ilyen élest, mert egy már megsütötte a számát ott, ahol legkevésbé vártam...

Vágy⁷⁶

(Matildnak küldöm szeretettel)

*Távol idegenből
Vágy kél a szívemből...
Aranyhajú „Életem”!
Hozzád száll az énekem...*

*A Nap – holdas éj
Csak rólad mesél...*

■
⁷⁶ Ezt a verset egy másik noteszban találtam, dátuma szerint Záhreb, 1934. VII. 8., és a következő megjegyzés van hozzá fűzve: „Megjelent a *Sentai Ujság*ban 1934. július 29-én. Első versem – haza!

•

*Ébrenlét az álmom,
Te vagy a Világom!*

*Gondolatom: Tiéd...
Szerelmem: Érted ég!
Érted dobog szívem,
Csak Te szeress híven!*

*Tüzes barna szemed
És az egész lényed...
Ami után vágyok...
Amit úgy imádok!*

*Lelkem nálad jár,
Szívem Téged vár,
S nyugodni nem hágy:
Az Érted égő: Vágy!*

*Vágyam az én dalom...
Messze vagy! Fájdalom...
Mindenütt kereslek...
Hisz Téged – szeretlek!*

1934. JÚLIUS 9., HÉTFŐ

A tegnapi jó túra és levegő hatása alatt ritka jól aludtam, és mint eddig, most is Pipikémmel voltam elfoglalva. Hiába, nem nyugszom meg, míg levelét nem olvasom, amit mára jelzett... 7 óra volt, mikor felkeltem, és megmosdva a mai nap eseményeire gondoltam – vajon mit hoznak? A fiúk reggel $\frac{3}{4}$ 8-kor keltek fel, és azonnal csomagolásnak láttak, mivel ma szándékoztak startolni tovább Ljubljana felé.⁷⁷ Hát bizony nagyon rosszul végződött az eddigi túra búcsúzása. Duka szemtelenségeit a vég-

■
⁷⁷ Dukainé mondta, hogy a férje nem volt Ljubljanában, hanem Splitben és Crikvenicán kötöttek ki Zsigával – erről képek tanúskodnak.

sőkig vitte, ma is összeveszve velem az Édesanyám szentségét szidta, mire én viszont az övét, és így parázs veszekedés kezdődött, amelybe Veronka is beavatkozott, és Dukának egykettőre kitéve a szűrét mindnyájan nagy hála Istent mondottunk... Én közben elmentem a helyszerzőkhöz, a bőrzére és a *Jutarnji list* elé, hogy van-e valami, de hiába, mire nagy méreggel és türelmetlenséggel tértem ¼ 11-kor haza.

Már kezdem elveszteni a reményemet a munka miatt, és Pipikém is most veszi kedvemet a szörnyű vádjaival és gyöttrő flegmaságával, holott most volna legnagyobb szükségem a kitartó buzdításra és az életető reménynyújtásra, pláne tőle... Ha nem mint vőlegényét, hanem mint embert tekint, tudnia kell, hogy elhagyatottságban, idegenben van az embernek legnagyobb szüksége a bátorító szóra, a reményt nyújtó buzdításra. Akkor mint vőlegénynek duplán van erre szüksége, mert tudva van, hogy az állásba jutástól függ a boldogsága...

Hazaérve megtudtam, hogy a fiúk távollétben mentek el, és a Duka igen csúnya és drasztikus véleményt mondott rólam – Veronkának! Türelmetlenül vártam a delet, mert akkor jön a postás, de ma bizony nem jött semmi! Már egy óra volt, a Veronka mosott, és én segítettem neki, amit tudtam. Amikor végzett a mosással, kettesben nekiláttunk a főzésnek, sütésnek. Krumplit pucoltam, almát hámoztam és reszeltem, és „csak” az én közreműködésemnek köszönhető, hogy olyan jó ebéd lett. Negyed 4-re készült el, és állott: krumplileves (horvátosan) és finom omlós almás pite. „Estebéd” után a Gyurival a műhelyt raktuk össze az udvarra kihordva a rengeteg sablont. Ez este fél 7-ig tartott. Közben jöttek vissza a búcsúsok a Mária Bisztrica-i⁷⁸ búcsúhelyről, ahol Szűz Mária megjelent a fában egy pásztorleánynak. Hogy milyen hosszú menet volt, elég, ha azt mondom, hogy fél 7-től ¾ 8-ig tartott, míg elhaladtak előttünk. Rengeteg nép volt, vegyesen: férfi, turista, cserkész, úri nép, kisasszony, varrólány... Végig az utca két felén is tele volt a járda várakozókkal, nézőkkel. A villamosok megálltak, a rendőrség csinálta az utat a processziónak. Nagyon lélekiemelő látvány, hogy itt a férfi sem szégyelli a hitét gyakorolni, és nem tartja bigott dolognak

⁷⁸ Kb. 40 km-re van Zágrábtól északkeleti irányban. Általában gyalog zárando-
kolnak oda.

•

hitét! Énekszóval jöttek, rendezett nyolcas sorokban, és mindegyiknél kereszt, feszület volt, vagy bármilyen búcsúfia, amit nyakban visznek hazáig. És énekük direkt megható, vallásos, de benne van a nemzetükért érzett keserű teherérzetük is, mint minden gondolatukban, tettükben. Ennek refrénje ez: „Prosi Marija Bistrička Hrvatima spas!” Ami magyarul: „Könyörögj, Bisztricei Mária horvátoknak segílyt (mentséget)”, amely ének igen szúrta a testvérnemzet oldalát. Processzió után vacsoráztunk, majd – tekintettel a tiszta ágyhuzatokra – általános nagy mosakodást csaptunk. Közben, midőn én mosakodtam, az udvar felől lágy gitárzene, majd kellemes férfihangú ének ütötte meg a fülemet. Szerenád! Az udvari lakásban lakó egyik cseh férfi neje nekem volt a születés- vagy névnapja, és felkeresték a többi csehek felköszönteni... Szünet után újból felzendült a zene, és szép keringőbe kezdtek, ami a gitárok lágy hangjain át nagyon szép volt. Láttam táncolni őket, és eszembe jutott Pipikém... haj, ha most itt volna, megmutatnánk nekik, mi a keringő!⁷⁹ De nem is volna talán jó, mert ezek a csehek nagyon irigy természetű népek! Csak megharagudnának reánk!

Megmosakodva lefeküdtem, és elolvastam a *Vereshajú* utolsó felvonását, 10 óra lévén villanyt oltva és mint rendesen, „hazamenvé” gondolatban – aludtam el Pipikém képzelte csókjától.

1934. JÚLIUS 10., KEDD

Az éjszaka újból hon voltam, és Pipikémmel igen csomagoltunk, hogy Zágrebba utazzunk... Hej, mikor lesz ez? Talán ide sem ér ez az álom soha, csak álom marad. (Ha Pipikém nem akarja!)

Reggel fél 6-kor keltem fel, és sokáig gondoltam vissza éjszakai álmomra, majd felöltözve írtam tegnapi naplómát meg, majd kitöltve bejelentőívet fél 9-kor mentem el Bukvics bácsival a rendőrségre bejelenteni magam. Ezt elintézve nyakamba vettem a mindennapi rendszeres körutam elvégzését. Munka csak biztatás még. A mai újságban volt ugyan egy szabósegédnek munka, de otthoni konfekcióvarrásra, amihez

■

⁷⁹ Híres, jó táncosok voltak Zentán, a „Hajduskánál” gyakran leállt a többi táncos, hogy őket nézze.

gépem nincs „itthon”. Siettem elintézni körutam, hogy visszaérjek haza, mire a postás jön, mert mára föltétlen vártam a csomag megérkezését. Hazaérve már a Gyuri nyomta a kezembe a Pipikémtől jött lapot, melyet elolvasva kezdett oszlani rossz hangulatom, de egyben másrészt meg előidézte azt, mert Pipikém soraiból megtudtam, hogy rosszul lett címezve a csomag, és járjak utána, mert ő Maksimirska helyett Makszimovicskát írt utcanévül, mely utca nem is létezik Zágrebban. Nem tudtam, hol kezdjem, végül is Gyuri adta az utasítást, hogy reggel ki kell mennem az állomáson levő fő szortírozó postára, és ott reklamálni. Türelmetlen vagyok, mert még csak déli $\frac{1}{4}$ 12 van. Írni kezdtem Pipikémnek, majd $\frac{3}{4}$ 12-kor elmentem a Gyurinak egyik kuncsaftjához egy sablon falvédő lemintázásáért, ahonnan – jó messze lévén – $\frac{3}{4}$ 1-kor tértem haza. Veronka tündökölt, tudománya remek ebédet hozott létre: tojásos leves, gyuvecs. A Gyurinak munkája lévén elkezdtem neki olvasni a *Színházi Életből Az ember tragédiáját*, de mindketten elálmosodtunk, abba hagytuk: Gyuri egy kis ebéd utáni nyugalomra tért, én meg a széken unalom közepette bóbiskoltam. Nemsokára azonban Gyuri fölkel, és nekilátott a munkának, én meg segítettem, amit tudtam... Öt óra előtt jött a postás, és hozta Pipikém első, rosszul címzett lapját, és kezdtem örülni, hogy a csomag sem vész el. A postás is tanácsolta, nyomban menjek reggel ki. Az újabb lap még nagyobb örömet okozott, és lelkem szinte újjászületett. Azonnal kérve papírt Gyuritól leültem tovább írni megkezdett soraimat. Nagyon boldog vagyok, de szívemben még van egy parányi kétlés: nem csak egy kis vigasztalás-e ez, és a levél újból könyörtelen lesz, vagy most így áztat Pipikém, hogy nyugodt legyek, és ő tovább folytatja otthon a játékot... De bízom benne, hogy nem teszi ezt többé, mert akkor igen lebecsülném egész lényét, amiért így játszott ki bizalmam és mindég jobban és jobban lángható szeretetemet. $\frac{3}{4}$ 7-kor abba hagyva levelem még egy kis ideig segédkeztem Gyurinak fél 9-ig, majd jól megvacsorázva, lábat mosva lefeküdtünk. Még egy ideig elbeszélgettünk, majd Pipikémre gondolva aludtam el...

1934. JÚLIUS 11., SZERDA

Az éjszaka elég rossz álmaim voltak, s így igen rosszul aludtam. Otthon voltam, és édesanyámmal és Pipikémmel megesküdvé éltünk együtt. Mozgósítottak szerb–magyar háborúra, és engem a szerb katonák lefogtak mint kémeket. Házkutatás, rendetlenség, majd másik kép: a magyar katonák jöttek, és én is elég nehéz szívvvel hagytam otthon szeretteimet, elmentem velük, és a sentai romtemplom előtt, a mostani piac helyén árokból lőttük az ellenséget – nagyon rossz álom volt.

Reggel fél 5-kor felkeltem, és megmosakodva írom eme és tegnapi naplóm sorait. Fél 6 van, és sietek, mert fél 8-ra kimegyek az állomásra...

Kint voltam az állomáson, ahol azt mondták, hogy nem jött még meg, s ha megjön, kihozzák a rendes címre. Megnyugodva mentem el a börzére, és a szokott elutasítás után fél 11-kor 35 fokos hőségben tértem haza. Írtam Pipikémnek, majd ebédelve lefeküdtünk egy kicsit aludni. Fél 4-kor keltem fel, és mivel unatkoztam is, és gondolatom hazatért, újból írni kezdtem Pipikémnek, mivel délelőtt megkaptam a föltétlen ígéretet, hogy a jövő héten végre munkába lépek. Írás közben fél 6 körül jött a postás, és hozta a csomagot. Nagyon, nagyon megörültem mindennek, és szinte örömteli hálakönyveket ejtettem a szeretteimért, jószágukért és főleg Pipikém jobb hangú levelére – végre talán a rendes mederbe jutunk. A vád, mellyel sújtott, nagy hatást gyakorolt reám, és megérdemelt bűnhődésben volt részem, de szívemből megbántam ama botlásom heccét, és ez megnyugtató, mert tiszta lelkiismerettel érzem ártatlanságomat.

A csomag átvétele után azonnal nagy válaszlévlél írásába fogtam: hat órától este 10-ig írtam szünet nélkül. Tíz órakor lábat mosva – a Gyuri is írt szülőjének –, lefeküdvé még sokáig elbeszélgettünk a kettőnk sorsáról és jövőnkéről, Tóthnééről és sok mindenről, majd kb. 11 óra tájban sorsunk jobbra fordulásáért könyörögve átrepültem Sentára, és kis kertben ülve tervezgettünk és nagyon, nagyon szerettük egymást drága Pipikémmel, majd hirtelen elsötétült minden – és én elaludtam!

1934. JÚLIUS 12., CSÜTÖRTÖK

Ma jubilálok! Egy hónapja vagyok távol édes szerető körömtől, drága Pipikémektől, és ezen egy hónap alatt igen sok minden történt velem. Ezen jubileum örömeire $\frac{3}{4}$ 4-kor keltem fel, és rendbe hozva magam azonnal leültem az írást, a levelet befejezni Pipikémnek, Mamsikámnak és Ferinek,⁸⁰ amely művelettel fél 9-kor lettem meg. Kuklis Pista is eljött reggel, és ő is leült, s velem együtt írt haza, s így hárman írtunk egyszerre haza. Kíváncsian várom, kinek írnak előbb választ. A levélírást befejezve egy ideig a gyerekekkel foglalkoztam (Veronka nem volt itthon), majd a Pistával egy halászbárkát gyártottunk. Negyed 11-kor a piacra bevásárolni mentem, és visszatérve főzni kezdtem. Egy „bomba” krumplipaprikást csináltam kolbásszal, és olyan jól sikerült, hogy „kosztosaim” nem győztek dicsérni. Ebéd után Gyurival elmosogattunk, és a lakást feltakarítva leültünk szépülni. Én megborotválkoztam, és bajuszomat ma ismét meghagyva elraktam előszedett holmijaimat. Utána egy kis unalom vette kezdetét, majd a Veronka öt órakor hazajött, jól megvacsoráztunk, utána pedig leültem megírni jubileumi naplóm. Most $\frac{3}{4}$ 7 van, és én gondolatban hazatértem egy hónap előtt elhagyott Pipikémhez, kit a Népkertben találok... nem tudom, de úgy érzem, ott van, és hallgatja a zenét. Nem baj, szüksége van levegőre és javulásra, mert ahogy írta, nagyon visszahanyatlott hízásnak induló „kedve”! Elmúlt egy hónap, és én búcsút mondok a naplómnak is. Most más gondom van, mint naplót vezetni: munka, munka és harmadszor is munka! Elmúlt egy hónap, és nem tudom, mit hoz a második hónap: jót – rosszat – örömet – bánatot? Nem tudom, de én nem veszem el reményem. Isten veled, naplóm, az úton egyedüli diszkrét barátom voltál, és beléd csak úgy írtam, ahogy éreztem. Őrizd egy munkánélküli és szerelmes ember egy hónapi megpróbáltatásait!

⁸⁰ Mamsi Matild anyja, Nagy (született Szabó Ledenyi) Viktória; Feri Matild öccse, azaz Nagy Ferenc.

•

UTÓHANG – 1934. JÚLIUS 12.

Elmúlt egy hónap, és én itt vagyok Zágrebben a bizonytalanságban. Munkám még nincs, de a reményem él, hogy nemsokára már én is boldog ember és így becsületes férj leszek. Egy hónap! Telve reménnyel indultam el, és ezen egy hónap alatt bizony elég sok keserűség és éhezés volt a barátom... 550 kilométeres túra, éhezés és a Pipikémtől egy súlyos vád a kiemelkedő emlékeim... Pipikém egy tréfából elkövetett heccbéli botlásomat megtudva nagyon elferdített módon, nagyon nagy büntetésben részesített, de megérdemltem, bár nem volt az ügy komoly, csak hecc, de még annak sem lett volna szabad lennie egy vőlegénytől. De talán jóvá van téve, hogy ezen eset után megkértem formálisan Pipikém kezét, és hogy ezen esetért szörnyen megbűnhődtem. Így legalább végleg ki lett verve a fejemből a holmi hecc, és tudom, hogy egy becsületes embernek nem szabad életében holmi heccre gondolnia többé, ha nősülni akar becsületesen! Írni nem írtam soha „annak”, még csak eszemben sem volt, és bizonyíték reá naplóm, hogy folyton csak Pipikémre gondoltam – amely sorokat azért húztam alá piros ceruzával, hogy ha egyszer kezébe kerül eme napló, lássa meg, hogy nem más járt az eszemben! Még csak azt sem mondhatja, hogy „számításból” írtam úgy, mert nem tudhattam, hogy ő már tud azon téli esetről, melyet én már el is felejtettem...

Egy hónapi túra – éhezés – bizonytalanság – kesergés – s minden nagyon megtanítottak arra, hogy a munka szent cél minden becsületes ember részére, és most látom, milyen léha voltam otthon... Most úgy vágyom munka után, hogy szinte betege vagyok ezen és azon gondolatnak, hogy mielőbb Pipikém becsületes férje legyek, és itt élve távol Sentától boldogan és örömben áldjuk azon napot, amikor elindultam ezen útra... Adja Isten, hogy mielőbb sikerüljön ez nekem! Isten nevében! Amen!

Naplóm hitelességéért magam becsületessége állja a felelősséget! Rossz gondolat – rossz meggondolatlanság vagy alattomoság nem került bele! Az egész lelkiismeretes korrektséggel lett vezetve!

Zágreb, 1934. július 12.

Huber Mihály

•

•

•